

1010

**SELITTÄMISEN DISKURSSIT JA VASTUUNOTTO
PARISUHDEVÄKIVALTAISTEN MIESTEN PUHEESSA**

Annemari Ajo

Sanna Hara

Psykologian pro gradu -tutkielma

Psykologian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 1998

TIIVISTELMÄ

Selittämisen diskurssit ja vastuunotto parisuhdeväkivaltaisten miesten puheessa

Annmari Ajo

Sanna Hara

Ohjaaja: Jarl Wahlström

Psykologian pro gradu -tutkielma, kevät 1998

Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos

45 sivua

Tutkimuksessa tarkasteltiin parisuhdeväkivaltaisten miesten tuottamia selityksiä väkivaltaisesta käyttäytymisestään partneriaan kohtaan. Kiinnostus kohdistui erityisesti siihen, missä määrin selityksissä otettiin vastuuta itselle tai siirrettiin ympäristölle. Aihetta lähestyttiin sosiaaliskonstruktivistisesta näkökulmasta käsin. Tutkimusmenetelmänä oli diskurssianalyysi.

Tutkimuksen aineisto koostui viidestätoista parisuhdeväkivaltaisille miehille suunnatusta ryhmäterapiaistunnosta, jotka videoitiin, äänitettiin ja transkriboitiin tekstiksi. Ryhmäterapiaistunnot pidettiin syksyllä 1996 ja niihin osallistui säännöllisesti kuusi miestä. Tutkimusaineisto oli osa laajempaa Mobile-projektin Jyvässeudun tukiaseman ja Jyväskylän yliopiston psykoterapian opetus- ja tutkimusklinikan yhteistyönä toteutettua Vaihtoehto väkivallalle -projektia.

Miesten puheesta rakentui kuusi selittämisen diskurssia, joihin liittyivät erilaiset funktiot ja subjektipositiot. Vastuunotto eri diskurssissa vaihteli vastuun kantamisesta sen totaaliseen siirtämiseen. Riittämättömyysdiskurssissa päävastuu väkivaltaisesta käyttäytymisestä otettiin itselle ja itsestä rakennettiin kuvaa epäonnistujana, riittämättömänä, epävarmana ja väkivaltaan syyllistyneenä. Keinottomuusdiskurssissa väkivaltaisuuden syy nähtiin omassa keinottomuudessa. Miehet asettautuivat avuttoman, puolustautuvan sekä keinottoman asemaan ja kantoivat siten suurimman osan vastuusta. Ajautumisdiskurssin funktiona oli kuvata väkivaltaa asioiden kasautumisen ja tilanteeseen ajautumisen kautta. Vastuu siirrettiin osittain ympäristölle. Ahdistetuksi tulemisen diskurssissa miehet selittivät väkivaltaansa partnerin tietynlaisen toiminnan seurauksena. Itseä kuvattiin väkivaltaan pakotettuna, puolustautuvana ja syyttömänä. Kontrolloimattomuusdiskurssissa miehet puhuivat väkivallasta kontrollin heikkenemisenä tai sen menettämisenä ja siirsivät vastuun oman hallinnan ulkopuolelle. Luonnollisuusdiskurssissa omaa osuutta väkivaltaan ei pohdittu. Väkivaltaista käyttäytymistä pidettiin itsestäänselvänä toimintatapana tiettyjen olosuhteiden vallitessa. Selkeästi toisistaan erottuvien diskurssien lisäksi miesten puheesta löytyi moniselitteisiä puhekatkelmia, joille ominaista oli eri diskurssien päällekkäisyys. Moniselitteisissä katkelmissa vastuuta sekä otettiin että siirrettiin.

Avainsanat: parisuhdeväkivalta, perheväkivalta, ryhmäterapia, diskurssianalyysi, sosiaalinen konstruktioismi

JOHDANTO

Tutkimuksessa olemme kiinnostuneita siitä, miten parisuhdeväkivaltaiset miehet selittävät ja ottavat vastuuta väkivaltaisesta käyttäytymisestään partneriaan kohtaan. Lähestymme aihetta sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta käsin. Tutkimusmenetelmämme on diskurssianalyysi. Tavoitteenamme on luoda kuvaa siitä todellisuudesta, jota miehet rakentavat ja ylläpitävät puheessaan.

Parisuhdeväkivaltaa on kautta aikojen käytetty hallitsemiskeinona (Sato, 1991). Parisuhteessa erityisesti miehet ovat pyrkineet johtavaan asemaan väkivallan avulla. Parisuhdeväkivalta on eri kulttuureissa ollut sekä sallittua että hyväksyttyä. Vasta 1970-luvulla se on määritelty rikolliseksi toiminnaksi useissa maissa. Samoihin aikoihin alettiin myös tutkia parisuhdeväkivaltailmiötä. Ilmiölle etsittiin erilaisia selityksiä ja sitä määriteltiin eri tavoin. Suomen lainsäädännössä perheväkivalta määriteltiin yleisen syyttäjän alaiseksi rikokseksi vasta vuonna 1995 (Nousiainen, 1996).

Tutkimusta tehdessämme olemme lähestyneet väkivaltailmiötä Isdalin (1996) määritelmästä käsin. Isdalin mukaan mikä tahansa toiminta, joka tähtää toisen vahingoittamiseen, pelottamiseen, nujertamiseen tai nöyryyttämiseen on väkivaltaa. Väkivalta tähtää vallan käyttämiseen ja muiden alistamiseen. Isdal jakaa väkivallan eri tyyppeihin. *Fyysinen* väkivalta, joka usein nähdään keskeisimpänä väkivallan muotona, käsittää kaiken toisen autonomiaa rajoittavan voiman käytön. *Henkinen* väkivalta on nöyryyttämistä ja alistamista, joka voi tapahtua uhkailemalla, kontrolloimalla, eristämällä tai törkeällä nimittelyllä. *Seksuaalinen* väkivalta sisältää seksuaalisen uhan ilmapiirin ja kaiken oman tahdon vastaisen seksuaalisen toiminnan kiristyksestä raiskaukseen. *Omaisuuteen kohdistuva* väkivalta kohdistuu käytännössä esineisiin, mutta sillä on fyysisen väkivallan kaltainen pelottava ja ahdistava vaikutus. *Piilevä* väkivalta käsittää uhan ilmapiirin. Väkivallan mahdollinen olemassaolo aiheuttaa pelkoa ja muuttaa käyttäytymistä. Fyysistä väkivaltaa käyttäneiden miesten selitystapoja tutkiessamme olemme pyrkineet huomioimaan väkivallan eri tyyppien koko kirjon. Emme ole tutkineet ainoastaan miesten puhetta fyysisestä väkivallasta, vaan keskittyneet myös muita väkivallan tyyppiä käsitteleviin puhekatkelmiin.

Parisuhdeväkivaltaa selittävistä teorioista osa näkee väkivaltaisen käyttäytymisen

johtuvan ulkoisista, ympäristöön, kulttuuriin ja yhteiskuntaan liittyvistä tekijöistä, kun taas osa määrittelee perimmäisen syyn sisäiseksi, ihmisen psyykkiseen toimintaan liittyväksi. Keskeinen näkemys on myös se, että väkivalta saa alkunsa vuorovaikutussuhteista. Tuoreimmat teoriat tarkastelevat parisuhdeväkivaltaa monimuotoisena ilmiönä, jonka olemassaoloon vaikuttavat useat eri tekijät.

Yksilöön liittyvissä selitysmalleissa väkivaltaista käyttäytymistä selitetään yksilön, yleensä väkivallan tekijän psyykestä käsin (Stordeur & Stille, 1989). Käyttäytyminen nähdään liittyvän sisäisten tarpeiden tyydyttämiseen, kognitiivisiin prosesseihin, biologisiin ominaisuuksiin tai tiettyihin persoonallisuuden piirteisiin (Dutton, 1992). Yksilön psyykkeeseen liittyvät selitysmallit painottavat myös väkivallan tekijän kehityshistoriaa (Silvennoinen-Eerola, 1991). Stordeurin ja Stillen (1989) mukaan kyseiset teoriat vähentävät väkivallan tekijän vastuuta teoistaan, koska väkivalta selitetään psykopatologialla (Vaselle-Augenstein & Ehrlich, 1992), psyyken häiriöillä ja kyvyttömyydellä kontrolloida impulssejaan. Teoriat ikään kuin lujittavat miesten defensen ja tukevat miehiä siirtämään vastuuta oman hallintansa ulkopuolelle.

Yhteiskuntaan liittyvät, feministiset teoriat tarkastelevat parisuhdeväkivaltaa laajemmasta näkökulmasta. Tällöin väkivallan perimmäisenä syynä nähdään Stordeurin ja Stillen (1989) mukaan yhteiskunnallinen rakenne sekä sukupuolten eriarvoisuuden liittyvät arvot, perinteet, tavat ja uskomukset. Avis (1992) toteaa, että yhteiskunnassamme pidetään miehen dominoivaa asemaa usein täysin luonnollisena. Viime vuosikymmeninä tapahtunut naisen aseman parantuminen ja roolin muuttuminen ovat uhanneet miehen asemaa ja näin lisänneet naisiin kohdistuvaa väkivaltaa (Bograd, 1984).

Oppimisteoreettisessa lähestymistavassa väkivaltaisen käyttäytymisen selittämisessä korostetaan kognitiivista oppimisprosessia (Stordeur & Stille, 1989). Yksilön ajatellaan oppivan käyttäytymismallinsa seuraamalla ympäristöään ja ottamalla siitä vaikutteita. Bishopin ja Pattersonin (1992) mukaan väkivaltainen käyttäytyminen siirtyy usein sukupolvesta toiseen. Yritys-erehdys -kokemukset niin perheessä kuin laajemmassakin sosiaalisessa kontekstissa katsotaan keskeiseksi tekijäksi väkivallan oppimisprosessissa. Miehen ajatellaan reagoivan kriisiin väkivallalla, koska on oppinut ilmaisemaan tunteensa ruumiillisesti (Hamberger & Holtzworth-Munroe, 1994).

Vuorovaikutussuhteita painottavissa systeemisissä selitysmalleissa väkivalta

nähdään yksilöiden välisen vuorovaikutuksen seuraukseksi (Gerbi, 1994). Parisuhdeväkivalta nähdään kahden ihmisen välisen toimintaketjun, erilaisten ärsykkeiden ja reaktioiden eskaloituna tuloksena. Douglasin (1991) mukaan väkivalta liittyy kiinteästi pariskunnan käyttämiin tai käyttämättömiin verbaalisiin argumentteihin, keskinäiseen riippuvuuteen, hylätyksi tulemisen pelkoon tai valtatasapainon voimakkaaseen vaihteluun. Väkivallan katsotaan palvelevan parisuhteen ylläpitämistä kompensoimalla suhteen heikkoja puolia. Väkivalta saattaa vähentää jännitteitä ja luoda riippuvaiseen suhteeseen emotionaalista etäisyyttä. Hotaling ja Sugarman (1986) nostavat esille selitysmallissa piilevän asenteellisuuden. Kun väkivalta nähdään interaktiivisena ongelmana, ajatellaan uhrin vaikuttavan osaltaan siihen, että hän tulee pahoinpidellyksi. Vaikka useat tutkimukset ovatkin yrittäneet löytää parisuhdeväkivallan uhreille tyypillisiä piirteitä, jotka saattaisivat provosoida väkivallan tekijää, niitä ei ole löydetty.

Ekologisissa selitysmalleissa väkivaltailmiötä tarkastellaan monella tasolla esiintyvänä ja elävänä ongelmana. Edlesonin ja Tolmanin (1992) mukaan väkivallan kehittymiseen ja ylläpitämiseen vaikuttavat useat keskenään vuorovaikutuksessa olevat systeemit. Väkivaltaa ei pyritä selittämään pelkästään yksilöön, parisuhteeseen, lähiympäristöön tai yhteiskuntaan liittyvien ominaisuuksien perusteella, vaan niiden nähdään yhdessä vaikuttavan yksilön käyttäytymiseen.

Parisuhdeväkivaltaa selittävät teoriat nousevat tutkimusongelmamme kannalta keskeisiksi. Tieteessä ja yhteiskunnassa elävien selitystapojen runsaus kuvaa olennaisella tavalla väkivaltailmiön monikerroksisuutta (Isdal, 1996). Vaikuttaa siltä, että parisuhdeväkivalta on vaikeasti hahmotettavissa ja monella eri tasolla ilmenevä ongelma. Näin ollen voidaan olettaa, että myös ilmiön keskellä elävät, parisuhdeväkivaltaiset miehet etsivät selitystä toiminnalleen useasta näkökulmasta käsin.

Selitystapoja tarkasteltaessa ollaan läheisesti tekemisissä myös *attribuutioteoreettisen näkökulman* kanssa. Keskeiseksi nousee kysymys siitä, nähdäänkö väkivaltaisten tapahtumien syy itsessä vai itsen ulkopuolella ja missä määrin tapahtumista otetaan vastuuta. Byrne ja Arias (1997) nostavat esille kaksi parisuhteeseen liittyvää attribuutiokäsitettä, jotka ovat yhteydessä siihen, miten vuorovaikutustilanteita ja niissä ilmeneviä ongelmia käsitellään ja selitetään. Kausaaliattribuutiolla tarkoitetaan päättelyprosessia, jossa tapahtumille etsitään syytä tai selitystä. Kausaaliattribuutio on

edelleen jaettavissa kahteen perusolottuvuuteen, sisäiseen ja ulkoiseen (Weiner, 1986). Sisäisessä kausaaliattribuutiossa asioiden tulkitaan johtuvan itsestä, ulkoisessa taas ympäristöstä. Kausaaliattribuutio heijastaa yksilön perusasennetta elämään sekä kokemusta omista vaikutusmahdollisuuksista siihen. Holtzworth-Munroe ja Hutchinson (1993) toteavat, että väkivaltaiset miehet usein näkevät käyttäytymisensä taustalla vaimonsa itsekkään ja ärsyttävän toiminnan. Näin ollen miehet tulkitsevat väkivaltilanteiden johtuvan ulkoisista tekijöistä.

Toinen parisuhteeseen kiinteästi liittyvä käsite on vastuuattribuutio (Byrne & Arias, 1997). Wearyn, Stanley ja Harvey (1989) mukaan vastuuattribuutio viittaa yksilön kykyyn tai tapaan ottaa vastuuta parisuhteessa ilmenevistä tunnelatauksista, teoista ja tapahtumista. Sekä kausaali- että vastuuattribuutiokäsitteet ovat tutkimusongelmamme kannalta keskeisiä ja nivoutuvat luonnollisesti toisiinsa. Parisuhdeväkivaltaisten miesten pyrkimys selittää omaa käyttäytymistään on yhteydessä siihen, missä määrin he ottavat vastuuta teoistaan.

Parisuhdeväkivallan selitysmallit ovat kiinteässä yhteydessä terapeutin hoitotavan valintaan (Stordeur & Stille, 1989). Terapeutit suuntaukset heijastavat niiden taustalla olevia ajattelutapoja parisuhdeväkivallan syistä. Tavallisimmat parisuhdeväkivallan terapeutit hoitomuodot ovat yksilö-, pari- ja ryhmäterapia (Skjoerten, 1991). Tämän tutkimuksen parisuhdeväkivaltaiset miehet osallistuivat *ryhmäterapiaan*. Ryhmäterapia luo näin ollen kontekstin, jossa tutkimuksemme miehet käyvät keskustelua ja selittävät omaa väkivaltaisuuttaan. Itse terapiaan tai terapeutin prosessiin emme tutkimuksessamme keskity. Ryhmäterapeuttiselle hoidolle tyypillisten piirteiden tunnistaminen on kuitenkin kokonaisuuden kannalta tärkeää.

Ryhmäterapian ensisijaisena tavoitteena on väkivaltaisen käyttäytymisen eliminoiminen (Rosenbaum & Maiuro, 1990). Miesten tietoisuutta, ymmärrystä ja vastuuta omista teoistaan pyritään lisäämään sekä vähentämään pahoinpitelijöille tyypillistä sosiaalista ja emotionaalista eristäytymistä (Faulkner, Stoltenberg, Cogen, Nolder & Shooter, 1992). Isdalin (1996) mukaan yhteisissä keskusteluissa usein salattu väkivaltainen käyttäytyminen tehdään julkiseksi ja huomataan, että myös muut kärsivät samasta ongelmasta. Ryhmässä ei tarvitse pelätä tulevansa tuomituksi tai naurun alaiseksi. Samankaltaisia kokemuksia omaavien miesten on mahdollista tuntea myötätuntoa toisiaan

kohtaan.

Parisuhdeväkivaltaisten miesten ryhmäterapiassa kieli on keskeinen väline, jonka avulla ja jossa vaikeita asioita käsitellään. Käsitteiden muokkautuessa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa myös ymmärrys todellisuudesta muuttuu (Gergen, 1985). Jokinen, Juhila ja Suoninen (1993) toteavat, että kulttuuri, historiallinen aika ja tilanne elävät kielessä. Sanat lataavat kohteisiinsa piileviä oletuksia siitä, mikä on luonnollista. Oman kulttuurin jäsenenä on vaikea havaita sitä, mitä kaikkea keskinäisessä vuorovaikutuksessa tapahtuu. Sosiaalinen todellisuus ja kieli ovat täynnä itsestäänselviltä tuntuvia asioita, joiden merkityksiä ei useinkaan tiedosta. Gergenin (1985) mukaan ihmiset pitävät totuuksina sellaisia totuuksia, jotka ovat kulttuurisesti vallalla ja hyväksytyjä.

Adamsin, Townsin ja Gaveyn (1995) mukaan parisuhdeväkivalta on hyvä esimerkki kielellisesti ylläpidetystä sosiaalisesta käytännöstä. Kielen avulla oikeutetaan väkivallan käyttäminen ja kulttuurissa vallitseva miesten dominoiva asema. Tapa, jolla miehet puhuvat naisista sekä naisten ja miesten välisistä suhteista ylläpitää sellaisia sosiaalisia latauksia, jotka mahdollistavat miesten väkivallan käyttämisen ja hyväksymisen. Väkivaltailmiötä ja sen sisäistä dynamiikkaa tutkittaessa onkin tärkeää paneutua kielen vaikeasti havaittaviin, mutta voimakkaasti vaikuttaviin käyttötapoihin. Diskurssianalyysin avulla on mahdollista tutkia kielen erilaisia elementtejä. Väkivaltaan liittyviä puhekäytäntöjä on kuitenkin tutkittu hämmästyttävän vähän.

Väkivaltaisten miesten puhekäytäntöjä tutkimalla pyrimme tavoittamaan jotakin uutta parisuhdeväkivaltailmiöstä käyttäen hyväksemme sosiaalisen konstruktionismin ja diskurssianalyysin tarjoamia käsitteitä ja menetelmiä. Tavoitteenamme on tuoda esille tärkeää, mutta tähän asti melko tuntemattomaksi jäänyttä väkivallan tekijän näkökulmaa ja hänen omaa käsitystään käyttäytymisestään. Tämän tutkimusaineiston pohjalta keskeiseksi, tutkimusta ohjaavaksi kysymykseksi nousee: *Miten parisuhdeväkivaltaiset miehet itse tuottavat selityksiä väkivaltaisesta käyttäytymisestään partneriaan kohtaan ryhmäterapiakontekstissa ja missä määrin he ottavat vastuuta toiminnastaan?* Tämä kysymyksenasettelu on johtanut meidät tarkastelemaan miesten puheessa rakentuvia selittämisen diskursseja nimenomaan vastuunoton näkökulmasta.

MENETELMÄ

Aineisto ja osallistujat

Tutkimuksemme on osa Jyväskylän seudulla toteutettavaa Vaihtoehto Väkivallalle-projektia. Projekti käynnistettiin keväällä 1996 Jyväskylän yliopiston psykoterapian opetus- ja tutkimusklinikan ja Mobile-projektin Jyvässeudun tukiaseman toimesta. Projektin tarkoituksena on tarjota hoitoa perheväkivaltaan syyllistyneille miehille. Hoito rakentuu Mobile tukiasemalla toteutettavasta arviointi- ja motiivointijaksosta sekä varsinaisesta ryhmämuotoisesta terapiasta psykoterapiaklinikalla. Hoitoon hakeudutaan vapaaehtoisesti.

Arviointi- ja motiivointijakson tarkoituksena on muodostaa käsitys asiakkaan tilanteesta sekä tukea asiakasta motivoitumaan hoitoprosessiin. Kun asiakas ymmärtää väkivaltaisen käyttäytymisen ongelmakseen, hän motivoituu myös hoitoon. Jakso on keskeinen hoitoon sitoutumisen kannalta. Psykoterapiaklinikan ryhmäterapia alkaa puolen vuoden välein ja se toteutetaan 6-8 miehen ryhmissä. Miehet valitaan ryhmiin arviointi- ja motiivointijakson perusteella. Terapia koostuu viidestätoista puolentoista tunnin istunnosta, joita pidetään viikottain. Terapeutteina toimivat psykoterapiaklinikan kaksi miestyöntekijää.

Ensimmäinen terapiaryhmä käynnistyi keväällä 1996. Tutkimusaineistomme muodostuu syksyllä 1996 aloitetun ryhmän terapiaistunnoista. Videoimme ja ääninauhoitimme kaikki viisitoista istuntoa. Näin ollen aineistomme koostuu video- ja ääninauhoista, joita on yhteensä 22,5 tuntia. Miehet allekirjoittivat videointisopimuksen ja heille kerrottiin, että nauhoituksia tullaan käyttämään opinnäytetyöhön ja mahdollisesti muihin tieteellisiin tutkimuksiin. Tutkijoita ei esitelty miehille.

Terapiaryhmän aloitti seitsemän miestä, joista yksi jättäytyi pois jo kahden istuntokerran jälkeen. Siten ryhmä muodostui kuudesta miehestä, joista suurin osa kävi säännöllisesti istunnoilla. Miesten ikä vaihteli 20-40 vuoden välillä ja heidän perhesuhteensa olivat erilaisia. Osa miehistä oli avioliitossa, osa avoliitossa ja osa eronneita. Kolmella kuudesta miehestä oli lapsia joko nykyisen partnerinsa kanssa tai

aiemmasta suhteesta. Yhteistä miehille oli se, että he olivat syyllistyneet *parisuhdeväkivaltaan*.

Tutkimusmenetelmänä diskurssianalyysi

Diskurssianalyysi tutkimusmenetelmänä sallii erilaisia tarkastelun painopisteitä ja menetelmällisiä sovelluksia. Sitä voisi luonnehtia lähinnä väljäksi viitekehyyksi, joka pohjautuu *sosiaaliseen konstruktionismiin* (Jokinen & Juhila, 1991). Sosiaalisen todellisuuden nähdään olevan sosiaalisissa käytännöissä tuotettua ja ylläpidettyä. Gergenin (1985) mukaan todellisuus ja tieto siitä perustuvat ihmisten aktiiviseen konstruktiiiviseen toimintaan. Toisin sanoen ei ole olemassa yhtä, oikeaa ja kaikkia tilanteita kattavaa todellisuutta, vaan todellisuutta rakennetaan jatkuvasti ja kaikissa vuorovaikutustilanteissa.

Jokinen ym. (1993) toteavat, että todellisuus ja kieli ovat erottamattomasti yhteenkietoutuneita. Kielellä ei ainoastaan kuvata maailmaa, vaan merkityksellistetään, järjestetään, rakennetaan, uusinnetaan ja muunnetaan sitä sosiaalista todellisuutta, jossa eletään. Kulttuuri, historiallinen aika ja tilanne elävät kielessä. Sanat lataavat kohteisiinsa piileviä oletuksia siitä, mikä on luonnollista. Oman kulttuurinsa jäsenenä yksilön on vaikea havaita kaikkea sitä, mitä vuorovaikutuksessa tapahtuu. Sosiaalinen todellisuus ja kieli ovat täynnä niin itsestäänselviltä tuntuvia asioita, ettei niiden merkitystä tiedosteta.

Diskurssianalyysissa kielen näkymättömiä, mutta merkityksellisiä rakenteita eli *diskursseja* pyritään tekemään näkyviksi (Jokinen ym., 1993). Diskurssit kantavat mukanaan käsityksiä asioiden merkityksistä ja niiden välisistä suhteista. Wahlströmin (1992) mukaan jokainen konkreettinen keskustelu määräytyy ainakin yhdestä diskurssista. Keskustelijat voivat kuitenkin saman tapahtuman aikana keskustella useankin diskurssin puitteissa.

Wahlström (1992) korostaa, ettei inhimillinen toiminta toteudu sosiaalisessa tyhjiössä, vaan tapahtuu sosiohistoriallisessa ja kulttuurallisessa merkitysten ja suhteiden *kontekstissa*. Hän näkee kontekstin eli tapahtumatilanteen olosuhteiden muokkaamana kokonaisuutena, johon tietty tapahtuma tai toiminta sijoittuu. Jokisen ym. (1993) mukaan diskurssianalyysissa konteksti nähdään diskursiiviseen maailmaan kuuluvaksi, tärkeäksi ominaisuudeksi, joka rikastuttaa aineiston analyysia. Tapahtumatilanteen moniulotteisuus

virittää diskurssien rakentumista, joten tapahtumatilannetta ei haluta eliminoida tarkastelun ulkopuolelle. Aineiston mahdollinen vuorovaikutuksellisuus huomioidaan arvokkaana seikkana, koska se kontekstualisoi sanottua.

Todellisuuden ja kontekstin muuttumisen myötä myös yksilön minä rakentuu yhä uudelleen (Jokinen ym., 1993). *Subjektipositio*-käsitteen avulla kuvataan erilaisia toimijaulottuvuuksia. Suoninen (1992) määrittelee subjektiposition väljäksi yläkäsitteeksi, joka sisältää sellaiset oikeudet, velvollisuudet ja ominaisuudet, joita toimija olettaa itselleen, toisille toimijoille tai muut toimijat olettavat hänelle. Subjektipositio muotoutuu kunkin diskurssin mukaan ja on kiinteässä yhteydessä diskurssin funktioon.

Wetherellin ja Potterin (1988) mukaan kielellä on aina *funktionsa* eli seurauksensa. Funktiosta puhuttaessa on kyse siitä, mitä kielenkäyttäjä ilmaisullaan kulloinkin tekee ja tulee tuottaneeksi (Jokinen ym., 1993). Lähinnä sillä tarkoitetaan kaikkia niitä kielen seurauksia, jotka kussakin tilanteessa ovat läsnä. Diskurssianalyysin kannalta mielenkiinnon kohteiksi nousevat usein tiedostamattomat, luonnostaan syntyvät funktiot. Kielen funktion määrittely ja tunnistaminen vaativat usein tulkintaa (Wetherell & Potter, 1988). Diskurssianalyysissä funktiot ovat lähinnä analyysin löydöksiä, eivätkä osa raakamateriaalia.

Potter ja Wetherell (1989) toteavat, että kielenkäytöllä voi olla sekä yksittäisiin tilanteisiin liittyviä, ns. tilannekohtaisia funktioita että laajempia, ideologisia funktioita. Ideologiset funktiot liittyvät diskurssien ja vallan yhteenkietoutumiseen. Kielenkäytöllä voidaan esim. oikeuttaa ja ylläpitää alistussuhteita. Tällaisten alistussuhteiden tuottamisen havaitseminen voi olla hankalaa arkipäiväisissä tilanteissa, koska kauniiltakin kuulostava puhe voi sisältää piilevän alistussuhteen.

Diskurssianalyysia tehdessä analyysin kohteena on tekstiksi kutsuttu raakamateriaali (Jokinen ym., 1993). Tekstistä etsitään sosiaalista todellisuutta jäsentäviä diskursseja. Diskurssit eivät ole osa tekstiä, vaan tutkijan tulkintatyön tuloksia. Niinpä diskurssien analyysissä on kyse perustellusta tulkinnasta, joka pohjaa tutkijan ja aineiston väliseen vuoropuheluun. Tutkija on tuottamansa tuote, eikä hän voi astua tutkimansa sosiaalisen todellisuuden ulkopuolelle. Tutkijan on syytä olla kriittinen tuottamiensa tulosten suhteen.

Jokinen ja Juhila (1991) toteavat, että analyysityö on *prosessimainen jatkumo*, jota tehdään työn kaikissa eri vaiheissa. Kuten muillekin kvalitatiivisille tutkimusmenetelmille,

diskussianalyysille on ominaista seuraavat Teschin (1990) esittämät piirteet. Analyysi punoutuu yhteen aineiston keruun kanssa, eikä muodosta tutkimusprosessin viimeistä vaihetta. Systemaattisuuden ja kattavuuden lisäksi analyysia luonnehtii joustavuus. Kun aineistoa jaetaan pienempiin osiin, on tärkeää säilyttää kuva kokonaisuudesta. Aineiston luokittelu tapahtuu aineistosta käsin, sen synnyttämänä. Luokitteluprosessin joustavuus on jatkuvaa. Vertailu on keskeisin analyysiväline. Analyysi kulminoituu korkeamman asteen synteisiin.

Packer (1985) luonnehtii tutkijan suhdetta aineistoon kaksijakoiseksi. Yhtäältä hänen tulisi lähteä tutkimusprosessiin ns. puhtaalta pöydältä, tietämättömänä ja ennakkoluulottomana. Toisaalta hänen on muodostettava oma lukutapansa, sovellettava aineistoon jokin käsitteellinen välineistö, jonka avulla etsii sitä, mitä aineistosta on löydettävissä. Tulkitsevassa toiminnassaan tutkijan on siis jatkuvasti siirryttävä tietämisestä tietämättömyyteen ja takaisin.

Wahlström (1992) toteaa, ettei kvalitatiivisen analyysin luotettavuuden arvioinnissa ole mahdollista käyttää tilastomatemaattisia reliabiliteetin ja validiteetin käsitteitä. Tällöin erityisen tärkeää on, että lukijalle tarjoutuu mahdollisuus muodostaa kuva tutkimusprosessin eri vaiheista. Diskurssianalyysissa tulokset liitetään kiinteästi esitettyihin aineistokatkelmiin. Katkelmien rinnalla lukijalle kehittyy kuva niistä päättelyketjuista, joita tutkija liittyy katkelmiin. Tutkimuksessa esitetyn tuloksen ajatellaan olevan eräs mahdollinen tulkinta muiden joukossa (Jokinen & Juhila, 1993). Luostarisen ja Väliwerrosen (1991) mukaan diskurssianalyttinen teksti ei koskaan ole valmis silloin, kun se tuotetaan, vaan lukijat muokkaavat siitä oman tulkintansa kautta eri versioita.

Tutkimuksen kulku

Pyrimme lähestymään aineistoa mahdollisimman aineistolähtöisesti, koska valitsimme tutkimusmenetelmäksemme diskurssianalyysin. Meillä ei toisin sanoen ollut valmista tutkimusongelmaa, jonka kautta olisimme aineistoa tarkkailleet, vaan annoimme kysymyksenasettelun nousta aineistosta. Voidaksemme lähestyä aineistoa avoimesti, pyrimme tunnistamaan tutkimusaiheeseen liittyvät ajatuksemme ja tuntemuksemme. Niistä pidimme molemmat vapaamuotoista päiväkirjaa koko tutkimusprosessin ajan.

Aloitimme tutkimusprosessin muodostamalla käsityksen aineistosta kokonaisuudessaan. Ensimmäinen tutustuminen aineistoon tapahtui istuntojen nauhoittamisen kautta. Tällöin miesten puheesta nousi esille lähinnä kaksi keskeistä teemaa. Toisaalta miehet selittivät monin eri tavoin omaa väkivaltaisuuttaan, toisaalta he puhuivat paljon suhteestaan partneriinsa ja naiseen yleensä. Selitykset liittyivät *alkoholiin, stressiin, lapsuuden kokemuksiin, aivojen toimintaan, kontrollin menetykseen ja vuorovaikutukseen partnerin kanssa*. Naista kuvailtiin mm. ahdistelevana, provosoivana ja valtaa käyttävänä.

Katsoessamme istuntoja toiseen kertaan pyrimme suhtautumaan aineistoon edelleen avoimesti, sulkematta pois mahdollisia uusia, esille nousevia puheenaiheita. Samat keskeiset teemat nousivat kuitenkin päällimmäisiksi. Havaitimme myös niiden yhteyden toisiinsa. Puhuessaan suhteestaan naiseen miehet samalla selittivät omaa väkivaltaisuuttaan. Syyn etsiminen sille, miksi lyö partneriaan, oli miesten keskustelussa keskeistä. Näin ollen tutkimusongelmaksemme muodostui: *Millä tavoin miehet selittävät väkivaltaista käyttäytymistään partneriaan kohtaan ja miten vastuunotto omasta käyttäytymisestä vaihtelee*.

Tutkimusongelman hahmotuttua transkriboimme tarkasti kaikista istunnoista sellaiset puhekatkelmat, joissa miehet jollakin tavoin selittivät väkivaltaisuuttaan tai puhuivat suhteestaan naiseen. Jotta käsitys kokonaisuudesta ja puhekatkelmien kontekstista säilyisi, kuvailimme tarkasti transkriboitujen katkelmien lisäksi istuntojen etenemistä erilaisine puheenaiheineen. Tällä tavoin purimme jokaisen istunnon tekstiksi, osan istunnosta sanatarkasti ja osan omin sanoin kuvaillen. Istunnot kirjoitettiin erillisiksi asiakirjoiksi juoksevalla rivinumeroinnilla. Tekstiä kertyi yhteensä noin 200 sivua.

Luimme tekstiä useita kertoja ja kävimme siitä keskustelua. Rajat aiemmin havaittujen selitystapojen (alkoholi, stressi, lapsuuden kokemukset, aivojen toiminta, kontrollin menetys ja vuorovaikutus partnerin kanssa) välillä alkoivat hämärtyä ja löysimme yhtäläisyyksiä niiden taustalla. Tekstistä alkoi vähitellen rakentua erilaisia väkivallan selittämisen diskursseja.

Saatuamme aineistosta selkeän kokonaiskäsityksen oli sen valtavaa tekstimäärää jotenkin rajattava. Rakentuneiden diskurssien pohjalta valitsimme niitä parhaiten kuvaavia puhekatkelmia omiksi tiedostoikseen katkelmien kontekstia unohtamatta.

Varmistaaksemme, että valitsemamme puhekatkelmat vastaisivat mahdollisimman kattavasti alkuperäisen aineiston kokonaisuutta, teimme katkelmien valintaprosessin kumpikin itsenäisesti. Tämän jälkeen vertasimme valitsemiamme katkelmia keskenämme ja teimme lopulliset valinnat yhdessä. Valittujen katkelmien funktioita ja subjektipositiota etsiessämme diskurssit rakentuivat lopulliseen muotoonsa.

Diskurssien funktioiden ja subjektipositioiden rakentumisessa keskeiseksi nousi *vastuunäkökulma*. Havaitimme, että miesten vastuunotto omasta käyttäytymisestään vaihteli voimakkaasti eri diskurssien välillä. Vastuukysymystä pohtiessamme rajat diskurssien välillä edelleen täsmentyivät. Samalla rakentui diskurssien yhteys toisiinsa. Emme enää tarkastelleet diskursseja tyhjiössä, vaan sijoitimme ne laajempaan vastuunoton kontekstiin. Diskurssien rakentumisen viimeinen vaihe oli niiden nimeäminen. Pyrimme nimeämään diskurssit siten, että ne kuvaisivat puheikäytäntöjä mahdollisimman osuvasti. Tulosten tulkinta jatkui läpi koko tutkimusprosessin.

TULOKSIA

Miesten tavassa selittää ja pyrkiä tekemään väkivaltainen käyttäytymisensä ymmärrettäväksi rakentui kuusi selvästi toisistaan erottuvaa diskurssia. Selitystä ja ymmärrystä etsittiin oman riittämättömyyden, keinottomuuden, kontrolloimattomuuden, tilanteeseen ajautumisen, ahdistetuksi tulemisen ja väkivaltaisen käyttäytymisen luonnollisuuden valossa. Vastuunotto eri diskurssien välillä vaihteli vastuun kantamisesta sen totaaliseen siirtämiseen. Miesten keskustelua luonnehti myös eri diskurssien vuorottelu ja päällekkäisyys. Puhekatkelmat, joissa esiintyi useita diskursseja samanaikaisesti, olemme erottaneet omaksi kokonaisuudekseen.

Esittelemme kunkin diskurssin omana kokonaisuutenaan sitä mielestämme olennaisella tavalla kuvaavien puhekatkelmien avulla. Kunkin puhekatkelman yhteydessä esitämme siihen liittyvät tulkintamme. Kiinnitämme huomiota erityisesti siihen, minkälaisen aseman puhuja puheellaan itselleen luo ja mikä on puheen funktio eli seuraus.

Selvärajaisten diskurssien tavoin käsittelemme myös diskursseiltaan monimerkityksiset puhekatkelmat. Lopuksi vertailemme diskursseja toisiinsa niiden vastuunoton ja jaettavuuden suhteen.

Diskursseja kuvaavat puhekatkelmat on muokattu niin, ettei miesten henkilöllisyys ole tunnistettavissa. Erisnimet on muutettu ja terapeutteihin viitataan koodein T1 ja T2. Ennen kutakin puhekatkelmaa ilmoitamme suluissa istunnon numeron sekä sen rivinumeroinnin alkuperäisessä transkriptiossa, jotta otteen alkuperäinen sijainti on paikannettavissa. Olemme lihavoineet tekstiesimerkeistä tulkintamme kannalta keskeiset katkelmat. Näin lukijan on helpompi seurata tulkintaprosessiamme.

Puhekatkelmissa on käytetty seuraavia merkintöjä:

(.) alle sekunnin mittainen tauko

(1) tauot sekunneittain

[päällekkäin puhumisen alkaminen

] päällekkäin puhumisen päättyminen

(teksti) epäselvästi kuultu puhe

() puhe, josta ei ole saatu selvää

teks- keskenjäänyt puhe

teksti äänenpainoltaan voimakas puhe

teksti erityinen puheen äänensävy, naurahdus tms., josta tarkempi kuvaus suluissa heti kursivoidun tekstin jälkeen

(teksti) erityinen äännähdys puheen lomassa esim. *(huokaus)*

Riittämättömyysdiskurssi

Riittämättömyysdiskurssissa miehet puhuvat väkivallasta itsensä kautta. He rakentavat kuvaa itsestään epäonnistujana, riittämättömänä, epävarmana ja väkivaltaan syyllistyneenä. Vastuu väkivaltaisesta käyttäytymisestä kannetaan itse. Funktiona on *ottaa vastuuta*. Subjektipositioksi muodostuu *riittämätön ja vastuunkantaja*.

(1; 490-497)

Erkki: sit mää en enää jaksanu sitä ko oli riitaa ja riitaa ni mä en enää kestäny sitä itekää mul oli töissä jatkuvasti niitä tilanteita et siellä mä oisin voinu paukoo ihan virkani puolesta ihan ihan nii lyttyyn ko haluaa (.) ei sit tullu siellä tehtyä sitä (2) sitten **kotona taas seinien takana** ni (1) sitte ite en nähny sitä et mä **olin ite s- yhtä veemäinen** kun ne muut oli siellä töissä (1) **ite tein kotona sitte vielä pahempaa** et kävin vielä emäntään kiinni (2) **mitä en itelle kyllä anna ikinä anteeks** mut tota se on nyt tehty ja nyt ollaan tässä ja mä haluan et se loppuu tähän näi eikä jatku enää yhtää

Puhekatkelmassa Erkki syyttää itseään väkivaltaisesta käyttäytymisestään. Hän näkee voimavarojensa loppumisen ja paineiden kasautumisen sekä töissä että kotona väkivallalle altistavina tekijöinä. Kokonaisuudessaan puheesta välittyy Erkin voimakas pettymys itseensä. Hän rakentaa itsestään kuvaa pahaa aikaansaavana miehenä, joka muiden katseiden tavoittamattomissa pahoinpitelee vaimoaan. Vaimoaan hän kuvaa oman väkivaltansa viattomaksi kohteeksi. Puheen funktioksi nousee *vastuun ottaminen ja itsensä syyllistäminen*. Subjektipositiota voisi kuvailla sanoilla *epäonnistuja ja syyllinen*.

(7; 161-176)

T1: nii että] teillä on siellä käsittelemättömiä

Erkki: joo vielä mun mielestä siinä menee oma aika se ettei se niin kauan ku se (.) pitää vaan puia niin kauan kun puolin toi- **tottakai sitä ottaa päähän kun mää sen päälle käyny** (.) nyt se halua sitä sitte purkaa sitä pahaa oloa mulle et miks sä oot nii tehny (.) et silloin se ei voinu sitä sanoo koska se ties et jos se ois sen sanonu seuraavana päivänä ois voinu vaikka uusia se (.) et jos ois tullu sillo muistuttaa

T1: hmm

Erkki: **et sekin joutu nielemää semmosen vuojen päivät melkee itteesä aika paljon niiku** (1) eri asioita

T1: joo-o

Erkki: et se ilmeisesti et nyt mä sen niiku sillee ta- toisaalta tajuan sen mää vasta sanoinki et kyllä mää ymmärrän et sulla on (.) et sua ottaa se päähän se sanoin sitte siitä hiuksista just monesti että (1) sillo mää niiku **sit se tulee syyllisyys** no mä aattelin no niin mä oon tehny et mä oon sitte aattelin et **toisaalta mä oon niiku ansainnu tän** et nyt se saa niiku sanookki mulle (.) sitte rupee tuntuu et jos aikaa rupee menemää et siinä tunnin kaks rupee sanomaa sitte rupee tuntuu et nyt on jo vähän liikaa yhdelle kertaa

Tässä puhekatkelmassa vastuun ottaminen saa toisenlaisen aspektin. Itsensä syyllistämisen ja voimakkaan pettymyksen sijaan Erkki rakentaa kuvaa itsestään vaimonsa ymmärtäjänä. Puheesta välittyy empatia ja pyrkimys nähdä asiat vaimon näkökulmasta. Vaimoa ei syytetä vaan vastuu omasta toiminnasta kannetaan itse. Keskeistä katkelmassa on myös se, että väkivallasta puhutaan mennessä aikamuodossa. Väkivaltaa korostetaan entiseksi

ongelmaksi, jonka seurauksia tällä hetkellä puidaan. Puhekatkelman funktioksi nousee *oman ymmärtämisen ja vastuunottamisen korostaminen* ja subjektipositioksi *ymmärtäjä sekä vastuunkantaja*.

(7; 313-324)

T2: jos jos mä vaan joku tällanen (.) että (.) osaat sä löytää siitä siinä miten te riitelitte siinä aikasemmassa (.) liitossa ni onko siinä jotain erilaista verrattuna tähän (.) miten te nyt riitelette

Erkki: no silloin mä muistan mä itekki huusin vaa kans kurkku suorana et sanoin asiat kans sitte että (1) silloin tuli sanottua lujaa ääneä (.) tuli riita (.) et nyt oli ehkä tuntuu et oli niin väsyny ettei jaksanu enää sanookkaa mun mielestä et jos oli riita ni **mä en niiku jaksanu sanoo mitää mä aatteli et huutakoot** et kohta pääsee nukkuu vaa (.) **ehkä se oli just se vika ettei aukassu suutaan** sitte sillo et ois ehkä pitäny sanoo vaa heti et mitä tuli mielee että (.) eikä päästäny sitä siihe et toinen sanoo pitkän aikaa ja sit ei niiku ite enää jaksanu kuunnella yhtää

Katkelmassa korostuu väkivallan vuorovaikutuksellisuus. Vaimoa kuvaillaan aktiivisempänä kuin edellisissä katkelmissa. Hänet nähdään huutavana ja hermoja kiristävänä partnerina, joka omalla toiminnallaan vaikuttaa miehen pinnan palamiseen. Väkiältä nähdään kuitenkin seuraukseksi siitä, ettei itse puuttunut asioihin riittävän ajoissa. Vuorovaikutuksellisuudesta huolimatta lopullinen vastuu kannetaan itse. Funktiona on *oman voimattomuuden esille nostaminen ja vastuun ottaminen*. Puhuja asettautuu *riittämättömän ja vastuunkantajan* subjektipositioon.

(2; 807-822)

Jarmo: nii joo ei se että se on niiku kuulutetettu] jossain vaan se että justii sillai että (.) että että (2) **puuttuuko sitte iteltä semmone** (2) semmone semmone (.) **vahvuus ja varmuus** siitä omista tekemisistä ja niien et ne on varmaan tehty piirullee niiku ne pitäs tehdä ja sitte **ku tulee tämmöstä heitto**o nin epävarmuus siitä et no olikohan se homma tehtykää sit niiku se oli pitäny tehdä (2) ni saa aikaan sitten sen että ku ei pääse sitä sitte ni se o- **oma arvo niiku heiluu siellä** ja tulee se epävarma ja (1) sitä kautta sitten niiku (3) nousee nousee se tie pystyy ja sitte tulee **semmonen pattitilanne** että ei enää oo **ku ei sitä niiku sieltä päin haluta auttaa** että selvi- mikä se on se kuka se on se joka sitä asiaa puhuu (5)

T2: omanarvontunne heiluu ja sen jälkeen tilanne rupee tuntumaan umpikujalta

Jarmo: nii jotenkin sillee

T2: ja sitte ainut keino yhtäkkiä mikä löytyy on sitte väkiältä

Jarmo: nii se **nostattaa nostattaa sitä mieltä** nii että sitte ei enää niinku (4) se tuntuu tärkeeltä ja pahalta se asia sitte ja (2) se kirvelee ja kiehuu siellä sisällä sitte että kuka se on ja minkä takia ja (.) sitä kautta se mylly vaan nousee sitte

Puhekatkelmaa edeltää Jarmon kuvailu tilanteesta, jossa vaimo on vihjailut omasta uskottomuudestaan. Puhekatkelmassa liikutaan monella eri tasolla. Toisaalta Jarmo pohtii omaa osuuttaan väkivaltaan epävarmuutensa ja riittämättömyytensä kautta. Hän pyrkii osoittamaan olevansa valmis ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestään. Toisaalta hän kuvailee itseään loukatuksi ja ärsytetyksi mieheksi. Epäsuorien vihjausten avulla ("ku ei sitä niiku sieltä päin haluta auttaa" tai "ku tulee tämmöstä heitto") hän rakentaa kuvaa naisesta, joka omalla toiminnallaan vaikuttaa miehen väkivaltaisiin purkauksiin. Vaikka vastuun ottaminen omasta toiminnasta ei ole ehdotonta, katkelmasta välittyä voimakas riittämättömyyden ja epävarmuuden tunne. Funktiona onkin *myötätunnon herättäminen ja osittainen vastuun ottaminen, toisaalta sen siirtäminen*. Puhuja ottaa *epävarman ja loukatun* aseman.

Keinottomuusdiskurssi

Keinottomuusdiskurssissa miehet selittävät omaa väkivaltaisuuttaan keinottomuutensa kautta. He kuvailevat väkivaltaa edeltäneitä tilanteita umpikujiksi, joista ei löydy ulospääsyä ilman väkivaltaa. Selviytymiseen tarvittavat keinot ovat vähäiset. Sanoja tai oikeita ilmaisuja ei löydy. Miesten naisia heikompi taito selviytyä ristiriitatilanteista verbaalisesti nähdään lähes itsestäänselvänä totuutena. Käsitys naisten taitavammasta kielenkäytöstä jaetaan ryhmässä ja sitä ei kyseenalaisteta. Keinottomuusdiskurssissa miehet ottavat suurimman osan vastuusta itselleen, koska he näkevät oman keinottomuutensa laukaisevana tekijänä väkivaltatilanteissa. He luovat itsestään kuvaa *keinottomana, avuttomana ja puolustautuvana*. Diskurssin funktiona on *ottaa vastuuta ja selittää väkivaltaisuus oman keinottomuutensa kautta*.

(15; 120-138)

Jarmo: sitte on niinku (1) taito pu- (.) taito kasvanu (.) käsitellä tommosia kipeitä (1) asioita (.) purkaa niitä (.) ajatuksia mitkä (2) mitkä on tuolla sisällä (1) jonkulaisesla myt- mytyllä ni (.) sanoiks ei se oo ni (1) ni yksinkertasta ja (.) jos ei sitä (.) koskaan pääse tekemään (1) tekemään niinku tavallaan vapaasti sillä lailla että (.) mä muistan monesti ku (.) mä mietin jotaki asiaa että pitäis puhua X: lle (ent. vaimolleen) mutta (.) kun ymmärti sen että sillä on (1) jos mä oonkin väärässä se- mä sen niinku ilmasen väärin (.) sillä asialla kuitenkin niillä sanoilla on (.) jonkulainen merkitys se menee johonki tänne (.) X:lla (ent. vaimolla) ja se ajattelee siitä sitte siitä asiasta jollai lailla

(1) et niinku (.) ei tullu eikä uskaltanu oikei ruveta puhumaa ku ei ollu sitä (.) sitä puhumisen taitoo purkaa niitä omia syviä tuntemuksiaan pelossa siinä että niinku tulee väärinymmärretyksi siinä asiassa (4)

Timo: se on (2) just se että ku oppii niinku puhumalla niitä (.) asioita (1) selvittämään ja niihän se on varmasi että (.) naiset nin (1) ne paljo enempi puhumalla selvittää niitä asioita ku me (2) on varmaa enempi puhetaitosia (1) puhetaitosia mitä (.) mitä miehet ja (3) (huokaus) se (5) joissaki he o (.) hyviä (.) parempia (.) sanomaankin (.) ja kun (.) o- on ollu siitä puhetta että kun mieheltä sitten loppuu ne (.) sanat ja (.) käy käsiks (2) nin nin (.) kyllä se on hyvä se että oppii (1) puhumalla (.) riitelemään

Puhekatkelma kuvaa osuvasti keinottomuusdiskurssia. Väkivallan perimmäiseksi syyksi nähdään puhumisen taidon puute sekä pelko tulla väärinymmärretyksi. Pelko johtaa siihen, ettei uskalla aukaista suutaan. Kipeät asiat jätetään muhimaan, kunnes ne purkautuvat väkivallan muodossa. Sanojen loppuminen ja käsiksi käyminen liitetään luonnollisena parina toisiinsa. Naisten verbaalinen lahjakkuus nähdään itsestäänselvyytenä. Jarmo puhuu keinottomuudestaan ja epävarmuudestaan menneessä aikamuodossa. Hän kuvaa itseään muuttuneeksi, puhetaidoiltaan ja varmuudeltaan vahvemmaksi mieheksi kuin ennen.

Katkelmassa miehet ottavat suurimman osan vastuusta itselleen. Etsiessään syytä miesten ja naisten välisistä yleisistä eroavaisuuksista miehet samalla kuitenkin yleistävät keinottomuutensa ja vähättelevät siten omaa osuuttaan väkivaltaan. Näin ollen funktioksi muodostuu *vastuunottaminen, keinottomuuden yleistäminen ja oman vahvistumisen esille nostaminen*. Puhekatkelmassa miehet ottavat *vastuunottajan, virheistään oppineen ja vahvistuneen aseman*.

(15; 169- 174)

Jarmo: ja uskosin nyt että niinku tääki viistoista määkää en oo kyllä viittätoista kertaa käynny ku oon monta kertaa pois mutta (.) tääl on niinku (.) tullu sitä varmuutta ilmasta itteensä niinku ajattelee (2) se varmuus siitä ni auttaa (.) uskoakseni sillo ku (.) tulee niitä *tiukkoii paikkoii* (todella hiljaa) (7) **niit ei tule ku ostaat oikei ilimasta niinku** (.) parisuhteessa jos ei niitä jää niitä (.) murheita m- (.) mielee sinne painumaa (.) muhimaa ni (.) ne tulee puhuttua ne murheet

Puheessaan Jarmo liittää taidon ilmaista itseään ja ajatuksiaan siihen että, "tiukoilta paikoilta" välttyään. Hän näkee suoran yhteyden taitojen puuttumisen, paineiden kasautumisen ja väkivallan välillä. Jos osaa hyvin ilmaista itseään, murheet eivät jää mieleen muhimaan, eivätkä kasva oman hallinnan ulkopuolelle. Vaikka perimmäinen syy nähdään omassa keinottomuudessa, väkivaltaista käyttäytymistä selitetään myös paineiden

kasautumisena eli ajautumisilmiönä. Katkelmassa keskeistä on menneessä aikamuodossa puhuminen. Puhetaitojen puute nähdään pitkälti eilispäivän ongelmaksi ja omaa lisääntyntä varmuutta pyritään tuomaan esille. Vastuu omasta käyttäytymisestä kannetaan. Funktiona onkin *ottaa vastuuta ja selittää väkivaltaa oman keinottomuutensa, epävarmuutensa ja vähittäisen ajautumisen kautta*. Subjektiposiitioksi muodostuu *vastuunkantaja, virheistään oppinut ja itsevarmempi*.

(10; 388-395)

Jarmo: kyl se niiku mä taas tunnen sillai omassa sisällä et joku tämmöne siinä o niiku se mekanismi justii että ku että **kun se ei kerta käy sillä lailla ni jumalauta nyt se käy tällai** (.) **se on näin se asia** (.) sillo se pinna palaa sit ni se on niiku se viime sana [siihe

T1: elikkä] se on tapa tehdä oma näkökanta tota ni (.)[**vallitsevaksi**

Jarmo: ku sitä] aikansa jaaritettu ja jallitettu sitä asiaa ja ku siihe ei niiku (1) se vaa kaatuu se asia päälle ja **tuntuu ettei niiku pärjää sen oman asiansa kanssa**

T1: hmm

Jarmo: **saatana tosta saat** (.) se on näin se asia (4) ja justii ku sä sanoit [että

Tekstiotteessa Jarmo kuvaa väkivaltaa keinoksi saada oma näkökantansa julki. Kun muut keinot eivät toimi, asiat ratkaistaan väkivallan avulla. Oman avuttomuuden ja voimattomuuden tunne nousee esille. Toisaalta katkelma sisältää vihaa ja kostoa ("kun se ei kerta käy sillä lailla ni **jumalauta** nyt se käy tällai", "**saatana tosta saat**"). Vaimosta luodaan kuvaa mahdottomana yhteistyökumppanina, joka ei usko ennen kuin saa nyrkistä. Puheen funktiota kuvaa sekä vastuunottaminen että sen siirtäminen. Toisaalta omaa *epävarmuutta ja osuutta pohditaan*, toisaalta *väkivaltaista käyttäytymistä selitetään puolustautumisena*. Subjektiposiitioksi muodostuu *epävarma, keinoton ja puolustautuva*.

Ajautumisdiskurssi

Ajautumisdiskurssissa miehet selittävät väkivaltaisuuttaan asioiden kasautumisen ja tilanteeseen ajautumisen kautta. Pitkään jatkunut stressi ja väsymys, parisuhdeongelmat tai väkivallan näkeminen ympäristössä nähdään väkivaltaan altistavina tekijöinä. Vastuu väkivaltaisesta käyttäytymisestä siirretään suurelta osin paineita aiheuttavalle ympäristölle. Miehet asettavat itsensä *olosuhteiden uhrin ja tilanteeseen ajautujan* positioon. Funktiona on *kuvata väkivaltaa ajautumisilmiönä ja siirtää siten vastuuta ympäristölle*.

(2; 684-695)

T2: nii] mikä mikä mikä miks mistä johtuu että sä käyttädyt väkivaltaisesti

Erkki: no mul on ollu se pitkällinen stressi suoraa et mul oli niitä töitä oli liikaa sillo (.) emäntä sairastu sillo no sillo oli omalla työpaikalla hankauksia et siellä pomo nipisteli ja tota kaikkee älytöntä oli se se jäi sitte ensin töistä pois no se pääs sairauslomalle sillä sitte rupes () ahistaa ja mä niinku olin et se oli niitten syy ja (1) ja tota no sitten mä näin työkseen näin sitä väkivaltaa koko ajan ku mä oli siinä x:nä (ammatti) olin ja x:n (ammatti) hommaa tein ja (.) sitä mä oon aatellu kans ite miettiny et oisko se sitten vaikuttanu sitä näki koko ajan et se on niiku sitte vaikka mä oli koko ajan ite taas sitte toisella puolella viivaa et just yritin välttää sitä väkivaltaa (.) sit taas toimin [ni

T2: et] se on vähän samanlaista mitä mitä Jarmo aa- aatteli että sä näit jotain ja tai että sä olit oppinu jotain [väkivaltaan liittyvistä asioista

Erkki: nii nii joo nii määhä nii mä ite sitte] oon miettiny et oisinko mä siitä sitten jotaki

Erkki selittää väkivaltaisuuttaan useiden tekijöiden kasautumisena ja sitä kautta väkivallalle altistumisena. Hän näkee väkivaltaan altistaviksi tekijöiksi pitkään jatkuneen stressin, vaimon sairastumisen sekä työssään näkemänsä väkivallan. Vastuuta väkivaltaisesta käyttäytymisestä ei kanneta kokonaan itse, vaan asettaudutaan *ympäristön paineiden uhrin ja osittain syyttömän* positioon. Funktiona on *siirtää vastuuta ympäristölle ja kuvata väkivaltaa ajautumisilmiöksi.*

(5; 443-461)

Jarmo: tulee niitä tippoja sit mä sano i et okei minun vika (.) et vähän sillee et no joo (.) tietää et nyt pääsee sitte nukkumaa ainaki pitä's tähä periaatteessa loppua (.) sit itte jää saattaa jäähä miettii sitä yönki sitte (22) mutta tietysti täytyy muistaa siinäki nyt sitte ku tällai tätä asi- niiku määhä murehin sitä asiaa ku emäntä sano nii ja nii ja nii ja et minähän sen varmaan oon katkeroittanu kuitenkin vuosien mittaan semmoseks että se (.) se pelittää sillain niiku se pelitti sillo et se ei niiku sil oli paha olo silläki ni sillo ois vaa pitäny saa- jostai se apu saaha riittävän ajoissa sitte **purkamaan** se (.) se skisma mikä siinä oli niiku (.) pinnan alla näkymättömissä (.) parisuhteessa (2) et ei se sitte purkaantunu (1) kuukauen kolmen kuukauen periodeilla ku sitä tuli sitä (.) **myrkyä sinne sisälle nin paljon** että se ei enää (.) sisällä pysyny ni sitte se purkautu (.) pahimpaan aikaan (.) sillo (2) että se sitte ku (1) **viina vä viina herkisti** ja se ei varmaan montaka kertaa sitte loppujen lopuks se syy minkä takia se riita tuli (.) ja sitte se väkivaltilanne ni (.) ni (.) se ei varmaan monestika kovin kummone asia ollu sitte mistä se riita tuli aina (1) mut semmone hakaustilanne että se (.) ei päässy siitä niiku yhteisymmärrykseen ja muuta (1) **suuttumus alkaa pikkuhiljaa nousee ja sitte se vaa (.) nousee () et läpäytettä jotain toista (9)**

T2: onks sulla nyt keinoja mitenkä sä saat tätä (.) myrkyä pienemmissä erissä purettua

Jarmo: no mul on semmone keino nyt että mul ei oo nyt sitä joka sitä myrkyä heittelis mun silmille

Jarmo kuvaa katkelmassa parisuhteeseensa liittyviä ongelmia ja niiden kasautumista.

Pohtiessaan vaimonsa katkeroitamista hän pyrkii ottamaan vastuuta ongelmien synnystä. Toisaalta Jarmo kuvailee vaimoan myrkyä heittäjäksi ja siten syylliseksi tilanteiden väkivaltaisiksi kehittyemisessä. Ongelmien kasautumisen hän näkee johtaneen väkivaltaan. Mikäli parisuhdeongelmia olisi purettu riittävän ajoissa, väkivallalta olisi välttytty. Puheesta välittyy katkeruus siitä, ettei ongelmiin saatu apua tarpeeksi ajoissa. Toisaalta Jarmo ymmärtää, toisaalta syyllistää vaimoan. Hän luo itsestään vaikutelmaa *olosuhteiden uhrina ja väkivaltaiseen tilanteeseen ajautuneena*. Funktiona on *siirtää vastuuta ympäristölle ja kuvailla väkivaltaa paineiden kasautumisen seurauksena*.

(13; 233-250)

Erkki: siinä oli se (.) väsymys vaa ja jatkuva semmone (.) stressi ja paine sit et kokoaja piti juosta töistä töihi ja (1) ties että hirvee kiire o ja niinku ei saanu levähtää hetkekskää ja (.) sit jos kotonaki sit tuli pieniki riita ni (.) ku siel ois halunu niinku olla rauhassa et vähä (.) ois saanu olla rauhassa sit jos tuli siellä riitaa ni ei enää jaksanu kotona sitä yhtää että (.)

T1: mm (.)

Erkki: melkein päivittäin näki sitä riitely (.) töissä ja (1) sitte kotona ois halunnu olla iha rauhassa vaa et se [tuntu

T1: mm]

Erkki: melekee (.) et ois ollu parempi jos ois ollu poikamiehenä siinä vaiheessa et ois saanu (.) tehdä mitä huvittaa ja olla rauhassa (.)

T1: mm (2)

Erkki: Et sen takia se sit itte ei niinku jaksanu enää (.) teki mi- imi ittestää voimat pois et omaa tyhmyttää tavallaa se on ku juoksee liikaa töissä (.) tai sitä sitte yritti niinku että (1) rahaa piti saaha (.) ties että velkaa o ja

Erkki kuvaa väkivaltaista käyttäytymistään jatkuvasta stressistä ja paineista johtuvaksi ilmiöksi. Hän näkee itse vaikuttaneensa kiireiseen elämänrytmiinsä, mutta antaa samalla ymmärtää, ettei hänellä ollut vaihtoehtoja toimia toisin. Taloudelliset vaikeudet ja vastuu perheen toimeentulosta pakottivat hänet väsyttämään itsensä töissä. Selittämällä omaa käyttäytymistään ympäristöstä tulevien stressitekijöiden avulla, hän siirtää vastuuta pois itseltään. Vastuunsiirto ei kuitenkaan ole totaalista, sillä hän pyrkii näkemään oman vaikutuksensa tilanteeseen. Puheen funktioksi muodostuu sekä *vastuun siirtäminen että sen ottaminen ja oman voimattomuuden korostaminen*. Puheellaan Erkki asettautuu *olosuhteiden uhrin ja osittain vastuuta kantavan asemaan*.

Ahdistetuksi tulemisen diskurssi

Ahdistetuksi tulemisen diskurssissa miehet puhuvat väkivaltaisesta käyttäytymisestään kumppanin tietynlaisen toiminnan seurauksena. Miehet kuvailevat tilanteita, joissa partneri toimii heidän mielestään ärsyttävällä, provosoivalla tai ahdistelevalla tavalla, jolloin he kokevat tulevansa nurkkaan ajetuiksi. Vastuuta omasta väkivaltaisesta käyttäytymisestä ei kanneta, vaan se siirretään partnerille. Miehet luovat itsestään kuvaa väkivaltaiseen käyttäytymiseen *pakotettuna, itseään puolustavana uhrina ja syyttömänä*. Diskurssin funktiona on *siirtää vastuu kumppanille ja saada ymmärrystä*.

(1; 1074-1092)

Timo: onhan se (.) minä sanon suoraan] että kyllä mä otan enemmän turpii ku mua oikein kiusataan henkisesti

Jarmo: ni kyllä mä tunsin monta kertaa niinku että mä olin niin lyöty siinä sanailun jälkee että (.) mieluummin ois ollu vaikka nenä poskella (3)

Timo: kyllä sitä kaik- kaikenlaista on (.) niinku oppinu kuulemaan ja oppinu sanomaan (2)

Esa: ja naiset ku osaa vielä sanoo

Erkki: nii ku sitä tulee monta tuntia niihän se oli meilläki sa alko se riita ku mä tulin illalla yheksän jälkeen kotiin ja (.) jos se alko yhentoista aikaa ni kello saatto olla kaks (.) ja emäntä huutaa sitte mä rupesin aattelee tässähän kohta naapurit tulee kimppuun ja ku se ei hiljene kerran millää ja mä en pääse pois ni sithän mä heitin sänkyä ja vetäsin tyynyn naamalle et otin pillistä kiinni (.) nyt oot hiljaa (.) **mulle se kävi hermoille se liika huutaminen** tottakai se ois hyvä jos pystys puhumaan näin (.) sitte ku emäntä huutaa **ku pilli suoraa ni ei sitä jaksu kuunnella** enää sitte (2) sit mulla rupes tulee semmosia et mä aatteli et nyt hiljenet sitte

Tekstiotteessa miehet selittävät väkivaltaisuuttaan vuorovaikutuksellisessa kontekstissa. He yleistävät naiset huutaviksi ja taitaviksi kielenkäyttäjiksi, jotka käyttäytyvät henkisesti väkivaltaisella tavalla miehiä kohtaan. Omaa väkivaltaa kuvaillaan ikään kuin reaktioksi naisen hyökkävää käyttäytymistä vastaan. Näin ollen miehet eivät ota vastuuta väkivaltaisuudestaan, vaan syyttävät siitä naisten ahdistelevaa käyttäytymistä. Puheen funktiona on kuvailla väkivaltaista käyttäytymistä *puolustautumisena* ja siten *oikeuttaa* sitä. Miehet asettautuvat *puolustautuvan ja uhrin* subjektipositioon.

(5; 174-194)

Olli: minä oon kerran joutunu lähtee parvekkeen kautta ku emäntä pisti oven takalukkoon ja piilotti avaimet

T1: joo

Olli: että onhan se tietysti joskus vaikee lähtee että ku ei () ovet on lukossa että

T1: joo

Erkki: mä olin neljännessä kerroksessa () (*nauraa*) ni alas lähtee (.) vetelin vaa sit toppatakkia niskaa ja istuin parvekkeella talvella vielä (.) mietin kyllä et kohta mä lähen tästä että mää vaikka katolle mut mää että en viitti sen takia et jos lipsahtaaki sitte että (*naurua*) mulle käsi kans et jo- jot- johonki lähti vaan (.) pääs johonki niiku ees pois että

T1: joo

Erkki: **yrittelin ensin mennä rappukäytävää mut emäntä tuli rap- siihe oven eessä et sä et lähe niiku mihinkää et nyt niiku jutellaa tässä ja se meni siihe huutolinjalle**

T1: joo (2) miten lähellä Olli sulla oli siinä se että se ois menny yhteenotoksi (1)

Olli: no kyllä se varmaa olis yhteenotos jos ei ois päässy pois siitä että

T1: joo

Olli: kyllä siinä oli (.) oli aika tunteet kuumina siinä tosiaan että (.) meillä nyt oli että se nyt oli ensimmäinen kerros et siitä nyt ei ollu (.) yli kolmee metriä ei ollu se oli tota noi ni sillee semmosta tavallaa varastotilaa niiku tavallaa sen parvekkeen alla et eihän siitä ois ollu matka eikä mikkää tietenkää mutta (.) kyllä sielt ois siinä tilanteessa hypänny vaik ois ollu kolmas kerros että

Katkelmassa miehet jakavat tunteen puolisoiden välisen vuorovaikutustilanteen ahdistavuudesta. Vaimoa kuvaillaan omaa liikkumatilaa ja vapautta rajoittavaksi. Vastuu omasta käyttäytymisestä siirretään kumppanille, joka pakottaa jäämään ahdistavalta tuntuvaan tilanteeseen. Funktiona on *oikeuttaa ja tehdä ymmärrettäväksi* väkivallan käyttö luomalla kuvaa rajoittavasta ja tilanteeseen pakottavasta naisesta. Miehet asettautuvat *ahdistetuksi ja pakotetuksi tulleen, puolustautuvan sekä uhrin* asemaan.

(5; 281-290)

Jarmo: joo kyl se käy hermoja raastaa jos (.) tunti tolkulla sitä et mä sano vielä yhen asia mä sanon vielä ja mä [yhe yhen asian sanon vielä

Erkki: nii juu (1) se on se yks aina]

Jarmo: ja se alkaa se se kela pyörii samat jutut rupee tulemaa aina mä yhen asia sano vielä sit käy välillä tupakalla ja (.) kuule mä vielä yhen asia sanosi (*naurua*) (2) sillo siinä niiku pitäs päästä johonki (.) tai saaha huomaamaa (.) hei nyt täällä (.) palaa jo punane että (.) et ku ei niiku puhe auttanu et pyyät pyytämällä et pyyät pyyät että mä en halua nyt puhua tästä asiasta enää (.) **mää vielä yhen asia sano** (.) se on sitte siin (.) ku sitä jatkuu ja jatkuu ni se niinku se (.) *tippuu sinne kuppiin niitä pisaroita* (naurahdellen) (.) kuumia pisaroita ni se rupee tulemaa se kuppi yli sitte

(5; 396-406)

T1: tuleeko siitä semmone noidankehä iteasiassa et mitä enemmän niiku yrittää olla omissa oloissaa ni sitä enemmän toine nakuttaa vieressä että sää vetäydyt ja väistelet että

Erkki: niihan se o

T2: mut se ärsyttää sitte just niiku lisää [vaa

Jarmo: mutta justii niiku (.) monellaki meillä on tässä se tilanne että ollaa niiku juovuspäissää etu- etupäässä niiku tehty se (.) se ongelmatilanne siihen nin ainaki **minä** oon niiku monta kertaa vaihtanu huonetta ja yrittäny **mut ku se tulee perässä mä sano vielä yhe asia** (.) jos se ois tosiaaki (.) joku semmone huone mihinkä ei niiku sillo (.) toine kunnioittais myös toista (.) siinä vaiheessa ku se sanoo että (.) ni en mä halua nyt puhua tästä puhutaa joku toinen kerta (.) varmaan monta sellasta tilannetta ois jääny syntymättä että tarttee ottaa rivelistä kii taikka

Puhekatkelmissa Jarmo kuvaa tilanteita, joissa hän on kokenut tullessa ahdistetuksi. Hän kuvaa kumppaniaan periksi antamattomaksi ahdistelijaksi, joka miehen päinvastaisista toiveista huolimatta painostaa keskustelemaan. Nainen ei tunnu kunnioittavan miehen toivetta saada olla rauhassa. Puheellaan Jarmo asettautuu *riitatilanteita välittelevän ja syyttömän* asemaan. Funktiona on *syyllistää* naista ahdistelevasta ja miehen toiveista piittaamattomasta käytöksestä ja *oikeuttaa* oma väkivaltainen käyttäytyminen.

(1; 896-907)

Erkki: mulla taas sillee ittellä sillo viime syksynä että (.) kännissä ku mä olin mä kävin emäntään kiinni selvinpäi jos tulis sitä riitaa ja hermostuin ni sitte meni ovia yhen vessan oven vetäsin nyrkillä läpiti ja kaks kaapin ovee meni sitte (.) nyt se on sillee rauhottunu se ryyppääminen ni ei sillee enää rävähä mut välillä sellanen saattaa tulla vieläki selvinpäinki et jos jotakin jäpytystä tulee välil se kestää sit **emäntä on sellanen et se saattaa montaki tun-** se siis kaks tuntiaki koko ajan suu käy sit mulle jossakin vaiheessa mulle käy niiku sä sanoit että sitte mää pistän suun kiinni mää istun mää katon kelloo mää niinku päätän et mää vielä puol tuntii kuuntele sit mää lähe (.) mää niiku teen sellasen suunnitelman itelle et jos vielä puol tuntii jatkuu tätä hommaa ja yritän muka omasta mielestä sanoo jotakin siihen välii että se rauhottus jos ei se rauhotu yleensä se vaan yltyy jos jotaki yrität sanoo siihe sitte mää yleensä lähe yritän lähtee pois siinä sitte niiku sullaki oli et **yrität lähtee kämpästä ni emäntä mennee sit etteen** siinä vaiheessa se sitten viimestään pamahtaa aina

Kuten edellisissä puhekatkelmissa nainen kuvataan tässäkin miehensä toiveista piittaamattomaksi "jäpyttäjäksi". Itsestään Erkki antaa vaikutelman *riitaa välittelevänä ja vaimoan rauhoittelevana miehenä*, joka yrityksistään huolimatta pakotetaan riitatilanteisiin. Funktiona on *siirtää vastuuta pois itseltä* kuvaamalla kumppania ahdistelevaksi ja vaativaksi.

(3; 200- 218)

Olli: että että (3) vähä mulla on sitte se paha puoli että tota noin ni (.) sit ku sitä vaa o ja möllöttää ja antaa toise (.) vähä niinku (1) **paasata** siinä iha omassa rauhassa ni sitte se rupee niinku käyttää sitä (.) **äänivallia** kyllä siihe mallii että (1) siinä ei jää

kyllä sitte naapureillekaa epäselväks että mikä siellä on menossa että

T1: mm (1)

Olli: **ja ku se tietää sen että miten paljo meikäläistä (.) ärsyttää se että jos joku (.) just joku naapuri tai ulkopuolinen (2) kuulee jos (.) me nyt vaikka riellään ja näin pois päin ni se vaa (.) huutaa (1) aivan täysillä**

T1: mm (1)

Olli: mutta (.) ehä se siltikää m- (.) minä oon purru hammasta ja nin pois päin vaikka on (.) tota noin ni (1) aatellukki että voi (.) suokelisoikoo että **millähän tuon (.) suun sais tukittua** mutta (1) eipä siitä oo sit ikinä mittää tullu (.) tähän päivää asti vielä ainakaa että (1)

T1: mm (1)

Olli: aika hyvin kuitenkin muistaa sen että mitä siitä sitten seuras (huokaus) (1) **tämmöstähä tästä seuras ku sitä (.) tarpeeks teki (1) että että**

Edellisiin puhekatkelmiin verrattuna, tässä vastuuta väkivaltaisesta käyttäytymisestä ei siirretä yhtä voimakkaasti itsen ulkopuolelle. Olli pyrkii ottamaan vastuuta käyttäytymisestä pohtiessaan heikkouttaan puuttua asioihin riittävän ajoissa. Toisaalta hän vierittää vastuuta omasta käyttäytymisestään myös vaimolle. Hän näkee vaimon ahdistelevaksi ja provosoivaksi, joka toiminnallaan ajaa miestä nurkkaan. Erityisesti katkelman viimeisessä lauseessa on vaimoa syyllistävä sävy, eikä vastuuta kanneta lainkaan itse. Puheen funktiona on *sekä ottaa että siirtää vastuuta* väkivaltaisesta käyttäytymisestä ja *selittää väkivaltaa reaktiona vaimon ahdistelulle*. Myös subjektipositio *vaihtelee provosoiduksi tulleesta vastuunottajan asemaan*.

(3; 1059-1073)

Olli: mm nii (.) no (6) no (10) ehkä se (.) saattaapi olla sitte et siinä on (.) siinä tilanteessa ku on sitte (2) käy- käyny käsiks nin tuota (.) saattaa aatella että tuota noin ni (1) että ei tässä niinku muu auta että (.) **ainoo tapa että niinku millä pystyy ite (.) mitää päättämää että**

T2: mm (.)

Olli: tosiaanki ni viimeks ku meillä tuo- tommone tilanne oli (1) viimeene kerta ni (1) nin nin (1) että ku sano että no minä lähen nyt sitte poies vaikka että minä lähen nyt pois että (.) jaksu kuunnella tämmöstä ni **emäntä sano et no ethän sä lähe** ja (1) jaja (.) mä sa et mä lähen ni se sa et no ethän sää lähe et minä rupeen pistään (.) tavaroita paskaks täällä että (1) jaja (huokaus) (3) että niin tosiaanki semmone että niinku ei (1) s- sillee niinku että yrittää ite ehkä vähä (.) laimentaa sitä tilannetta (.) pääsee vaikka viieks minuutiks ulos haukkaamaa raitista ilmaa ja näi pois päi että (.) ite rauhottuis ja näin pois päin ni ei sekää onnistu että (.) vaikka mitenkää ei kestä semmosta (1) kränäämistä ja tappelua ja (huokaus) (1) puolin ja toisin (.) suun pieksentää niin tota (2) silti sitä on vaan pakko kuunnella ja kestää (1) tota (3) siinähä sitte oot sisällä ja (4) et lähe ulos ku emäntä kerran sanoo

Ahdistetuksi tulemisen diskurssi saa tässä katkelmassa valtasuhteisiin liittyvän aspektin. Käsiksi käyminen liitetään tapaan päättää asioista parisuhteessa. Olli luo kuvaa määräilevästä, vaativasta ja pakottavasta vaimosta, jonka tahtoon miehen on taivuttava. Puhuja asettautuu *alistuvan, riitaa välittelevän ja syyttömän* asemaan. Funktioksi muodostuu luoda kuvaa määräilevästä ja ahdistelevasta vaimosta ja *siirtää vastuuta* pois itseltä.

Kontrolloimattomuusdiskurssi

Kontrolloimattomuusdiskurssissa miehet selittävät väkivaltaista käyttäytymistään kontrollikyvyn heikkenemisen tai sen menettämisen kautta. Miehet puhuvat hallintakykynsä heikkenemisestä esimerkiksi alkoholin käyttöön, aivojen toimintaan tai automaattiseen reaktioon liittyen. *Vastuuta* väkivaltaisuudesta *ei kanneta*, vaan se siirretään itsen ulkopuolelle. Puheellaan miehet asettautuvat *kontrolloimattoman, olosuhteiden uhrin ja syyttömän* asemaan.

(1; 533-545)

Erkki: mulla meni semmone iha älytöntä (2) iha en tiä **joku semmone vimma tuli sillo sisälle** (1) mut jälkeenpäin itteeniki hirvitti että mitä mä sillo ees aatteli (2)

T1: joo (1)

Esa: ei pysty hallitsee enää itteesä

Erkki: **ei mulla meni iha kon[trolli**

Esa: mm] b- menee iha sillee pimeeks että khrr (1)

Erkki: nii sitte niinku siin ei tajunnu enää siinä vaiheessa mitää sitte nyt jälkeenpäin on ruvennu miettimää et ei hyväne aika ja sitte monesti just sen jälkee ku on tullu se (2) raivonpuuska ni mä en muista siitä mitää mä kysyn sit emännältä että mitä tapahtu (2) mulla niinku pätkäsee muistin pois siitä sen mä oon huomannu ja si on miettiny että miks

Katkelma kuvaa osuvasti kontrolloimattomuusdiskurssia. Hallinnan menettämisestä puhutaan totaalisenä tietoisuuden häviämisenä. Väkivaltatilannetta ei jälkeenpäin aina muisteta. Vastuu ulkoistetaan täysin. Itseä kuvaillaan lähinnä vimman tai raivopäisyyden *uhriksi ja siten syyttömäksi*. Puheen funktiona on *siirtää vastuu* itsen ulkopuolelle.

(1; 872-880)

Esa: mulla o yheksäkytähöksän prosenttia se alkoholin kanssa (1) jos mä en niiku ota alkoholia ollenkaa ni ei mulla oo mitää ongelmaa (1) mut ku mä otan alkoholia ni kyllä ongelmia syntyy (3)

Tuomas: *kyllähän mulla varmaa ongelmia* (naurahdellen) voi olla selvinpäi mut ne pystyy hallitsee

Esa: mm

T1: joo

Tuomas: et ei se siitä sillee mutta se (1) kyllä se viina aika kova sana siinä on

T1: joo

Tekstiotteessa miehet liittävät alkoholin käytön ja väkivallan kiinteästi toisiinsa. Tuomas toteaa alkoholin käytön vaikuttavan kielteisesti ongelmatilanteiden hallintakykyyn. Kontrollikyvyn heikentyminen nähdään väkivaltaisen käyttäytymisen syyksi. Vastuuta väkivaltaisuudesta ei kanneta itse. Funktiona on *selittää väkivaltaa alkoholilla ja ulkoistaa vastuu*. Puheellaan miehet asettautuvat *kontrolloimattoman ja syyttömän* positioon.

(2; 651-680)

Erkki: mullaha kysy () kans kerran Mobilessa yhen (.) ottelun jälkeen justiisa tai se oli viime kevään- mikä oli sillo elokuussa ollu ni siellä sitte joku niistä työntekijöistä sano vaa että (.) mä oon kans kysyny nii just että samallalailla vähä että te ootte tommottii ni kertokaa mistä se vois olla yks kavereille siinä heitti vaan tämmösen että (.) että onko sulle joku lääkäri ikinä ehoittanu mitää tietokonetomografiaa että aivojen välittäjäaineissa (.) jotaki heitto voi olla se oli taas seki ei semikää lää- se äijä sano vaa että se voi jostaki jotaki luku

T1: hmm

Erkki: et ne on jonkin verran sitä hommaa yrittäny tutkia ja sano että se jonkun mukaan vois löytyy lääkitys jos semmonen todetaan tyypillä

T1: hmm

Erkki: ja niitä kokeita kai ne on tehny tämmösillä kavereilla jotka tekee niiku (2) se mis on töissä henkirikoset just semmonen niiku meilki et aika monella tuntuu olevan juttu että (2) et siit tulee se raivonpuuska niiku sää sanoit niiku mul on itellä kanssa (.) et se jotenkin kiehahtaa ylite sillon tulee sit tehtyä kaikkee tyhmää (.) jotaki tämmösiä tutkimuksia ne on tehny mut mä en tiedä missä onko ne Suomes tehty vai missä mut että

T1: hmm

Erkki: oo- ootteks te kullu mitään tämmöstä

Puheessaan Erkki etsii mahdollista selitystä väkivaltaisuudelleen aivojen toiminnasta ja pyrkii siirtämään vastuuta oman kontrollin ulkopuolelle. Kontrollioimattomuuden taustalla mahdollisesti piilevä aivojen toimintahäiriö antaa mahdollisuuden asettautua *olosuhteiden uhrin ja syyttömän* asemaan. Funktiona onkin *luoda itsestään kuvaa kontrolloimattomana ja ulkoistaa vastuu*.

(7; 333-341)

Erkki: et kyllä mä luulen et käsi heilahtaa aina mut nyt se ei heilaha enää sinne emäntää päin tai heittele sitä että se käsi heilahtaa sen mä oon itekki pistäny merkille et **mulla niiku se (.) tulee se liike**

T2: mut nyt kun sä oot huutanu kurkku suorana (.) niinku joskus aikasemmin ni ei oo kuitenkaan tapahtunu sitä [()

Erkki: eii sit] se helpottaa nii et se käsi kyllä heilahtaa varmaa silloki läheltä mä muistan mä ite pistin merkille et **mulla käsi heilahtaa niiku vieläkin (.)** et jos siihen sattuu joku eteen ni sit sitä ei huomaakkaa siinä vaiheessa ku suutuspaissä **heilauttaa että (1) et siin jotenkin se vaan kuuluu siihen vaan**

Katkelmassa Erkki kertoo suuttumuksen ja käden heilahtamisen kuuluvan automaattisesti yhteen ("jotenkin se vaan kuuluu siihen"). Hän kuvaa käden heilahtamisen olevan oman hallintakyvyn ulkopuolella hänen suuttuessaan. Vastuuta väkivaltaisuudesta ei kanneta. Erkki asettautuu *kontrolloimattoman ja vastuuseen kykenemättömän* asemaan. Funktionona on *ulkoistaa vastuu* vetoamalla reaktion automaattisuuteen.

(9; 328-338)

T1: Minkä verran sä Tuomas aattelet väkivaltaa sitten noina hetkinä ku ne ajatukset tulee sun mielee aattelet sä että tuota sä teet jotaki tai yrität ratkasta tän (.)

Tuomas: perkele jos mä kiinni saisin ajatuksesta nin mä sanoisin että **sitte vois sitte en tiiä mitä tapahtus**

T1: mut minkä verran se on sulla mielessä et tuota ni (.) et et kun sä mietit niitä että Tuomas: no eii eihän se muuten kun että mä niiku hermostun (.) ja sillee et perkele ku mä oon nyt se täytyy nyt nyt on nyt nyt siinä on mahdollisuus sillee joteki niiku vähän rupee vapisee ja hermostuu että nyt jos siel on joku ni armoa ei anneta paska siel o ketää (.) vähä aikaa siinä yrittää olla mutta kyllä se huomaa sen (.) että ooks sää nyt tuliks sää nyt taas tarkastuskiirrokselle tai jotain tommosta (.) täh paska lähin kuhan lähin tulemaa et sillee et mä niiku pääsen siitä mä sitten rauhotun siinä

Tekstiote on osa pidempää keskustelua, jossa Tuomas kertoo olevansa hyvin mustasukkainen ja tekevänsä tarkistuskäyntejä tyttöystävänsä luona. Hän toteaa, ettei pysty kontrolloimaan mustasukkaisuustunteitaan, vaan ne yllättävät hänet ja pakottavat hänet toimimaan, ottamaan selvää petetäänkö häntä.

Katkelmassa Tuomas rakentaa itsestään kahdenlaista kuvaa. Toisaalta hän kuvaa itseään kovaksi mieheksi, joka tosi tilanteissa on tunteidensa vietävänä, eikä silloin enää pysty vastaamaan teoistaan. Toisaalta taas epäluuloiseksi ja hämmentyneeksi ihmiseksi. Oman toiminnan kontrolloimattomuus nousee keskeisesti esille. Sen taakse voi suojautua, mutta se myös hämmentää ja pelottaa. Puheen funktio on *kuvata oma väkivaltaisuus ja siihen liittyvät toiminnot ilmiöksi, jota ei pysty hallitsemaan*. Puheellaan hän asettautuu

sekä *kontrolloimattoman ja epävarman että rajun ja kovan kundin asemaan.*

(7; 146-154)

Erkki: et joskus sillon loppuaikoina ku meillä tiivisty se tahti vaa että (1) () mää näin et se pelkäs sillo ku mulle **tuli se vauhti päälle** et sen näki et se pelkäs et se oli sitte myöhästä **määki näin et se pelkää sillon mää niiku vaa innostuin** et no nii nyt se niiku (.) et tätähän sä **halusitki semmone olo päähän vaa (1)** mä näin et se pelkäs itekki mää vaan sitte rökitin sitä enemmän (1) et sit loppuaikoina se meni siihen et se näki et mä oon hermostunu se rupes mua niiku yritti yritti hillitä mut sit se ei enää auttanukkaa (.) et **oli menty sen jonku rajan ylitte niiku tuli semmone ihan (.) raivopää sitte (1)** ja nyt se nykyään niiku uskaltaa sit sanoa paremmin et se ilmeisesti luottaa nyt siihen kans et mää istun täällä että (.) tää auttaa siihen jotenkin (.) tälle et mä tiä et kokeileeko se sitte tahallaan et vieläkö se hermostuu

Tekstiotteessa Erkki puhuu väkivaltaisesta käyttäytymisestään menneessä aikamuodossa ja näkee siten asioiden muuttuneen. Hän kuvailee itseään väkivaltilanteissa raivopäiseksi mieheksi, joka ei hallitse toimintaansa. Hallinnan menettämisen kokemuksesta hän puhuu tietyn rajan ylittämisenä. Kun riitatilanteet kehittyvät liian pitkälle, raivopäisyys saa vallan ja vaimo joutuu väkivallan uhriksi. Erkki kuvaa itseään ikään kuin *pimeän puolen omaavaksi ja siten pelottavaksi aviomieheksi*. Puhuessaan väkivaltaisuudestaan menneessä aikamuodossa hän myös ottaa *muuttuneen ja nykyisin vaimoan ymmärtävän* aseman. Funktiona on *ulkoistaa vastuu*, selittää väkivaltaista käyttäytymistä *kontrollin menettämisenä*, mutta samalla myös *entisenä ongelmana*.

Luonnollisuusdiskurssi

Luonnollisuusdiskurssissa miehet pitävät väkivaltaista käyttäytymistään luonnollisena reaktiona tietyissä tilanteissa. He selittävät väkivaltaansa luonteiden yhteensopimattomuuden, oikeutetun puolustautumisen tai miesten ja naisten välisen tasa-arvon avulla. Omaa osuutta väkivaltaan ei pohdita, koska väkivaltaista käyttäytymistä pidetään luonnollisena ja jopa itsestäänselvänä toimintana tiettyjen olosuhteiden vallitessa. Itsestään miehet luovat *syytöntä* kuvaa. Funktiona on *siirtää vastuu täysin itsen ulkopuolelle*.

(7; 342-346)

Timo: nii (.) mä oo (.) tekis mieli sanoo että määrätyn- (.) -lainen mies ja määrätynlainen nainen ku on yhdessä nin (2) ni saattavat niin niinkun (.) tappeluja keskenään (1) ja kun taas (.) se sama pari (.) jos ne ois niiku (.) niiku toistenlaisten ihmisten kans (.) teke- asuisvat yhdessä (.) ni ne ei kumpikaan ei tappelis eikä riitelis (.) mutta kun ne (3) määrätynlaiset ku hakeutuu pariks ni niille tulee se (1) ja taas jos ne (.) jos niinkun niitten toisten kanssa ni ei mitää

(1; 682-685)

Timo: mä ol- olin yheksän vuotta ja yheksän kuukautta naimisissa (2) ei koskaan ollu mitää (2) mitään niinku sen ihmisen kans ei minkäänlaista väkivaltaa se sitten jonkun **jonkun toisen ihmisen kans** tulee että (2) tulee sitten se että

Edellisissä katkelmissa Timo puhuu määrätynlaisesta parisuhteesta, johon väkivaltaisuus ikään kuin kuuluu tai se on luonnollinen osa sitä. Syytä omaan väkivaltaisuuteen etsitään yleisemmästä lainalaisuudesta, tiettyjen luonteiden yhteensopimattomuudesta. Timo pyrkii yleistämään väkivaltaisuuden kaikille luonteiltaan toisilleen sopimattomille pareille. Yleistäminen johtaa vastuun siirtämiseen itsen ulkopuolelle. Funktiona on *vapauttaa itsensä vastuusta ja asettautua syyttömän asemaan*.

(1; 993- 1008)

Timo: **mul ei o niiku koskaa niiku (2) muitten kans (.) niiku muitten miesten kans** eikä muitten naisten kans (.) minkäänlaist (2) väkivaltaa ollu että (2) ihan sovinnossa on () (2) nyt sitten (1) tää kun rupesin niiku seurusteleen tän nykyisen ystäväni kans nii (.) mä en koskaa ollu ollu kellekää väkivaltanen (1) nin mäkään en sitä aluk- mä niinku aluks pidin sitä (2) ei mulla ollu niiku aluks sellanen syyllisyyden tunne ensimmäisistä en- eka kerroista (2) ku mä sain ite niinku enste (1) turpiini suoraan sanoen (.) et mä en pystyny et hän niiku multa potki kivekset (.) täält aivan verissä täält ja korkokengällä ni oli ykstoista reikää päässä (.) mä en niiku saanu vielä edes käydä kä- niiku vastaan et mä niiku pidin vaan pääni tällai ja olin lattialla ja tuli tänne näin ja (.) sit tuli (*huokaus*) pullosta ni suuhun et meni hampaat ja (2) ni mä en (.) kertaakaan niiku käyny häneen niinku sillo käsiks (.) ni sit ku mä menin töi-töihin yhtenä maanantaina ni menin sit hirveessä kunnossa ni se sano että hän ei kyllä hän ei kattos mut se ei ollu se syy et ne muut sano sillä lailla et sit ku **mä olin juovuksissa mä sit se niiku laukas sen pinnan** että (4) en voi sanoo voi olla etten ois koskaan ollu väkivaltanen jos mua ois niinku ensin (2) pätkitty tällä lailla (.) et se sitten niiku laukas sen että **sit mä niiku rupesin (.) antaa takasin**

Tekstiotteessa omaa väkivaltaisuutta selitetään puolustautumisena ja luonnollisena reaktiona väkivaltaista kumppania vastaan. Puolisoa syytetään omastakin väkivaltaisuudesta. Puhuja asettautuu *uhrin, itseään puolustavan ja syyttömän asemaan*. Funktiona on *siirtää vastuu* omasta väkivaltaisuudesta kumppanille.

(15; 270-282)

Jarmo: no sitä mä just meinasinki että niinku mil- (.) useimmiten tää (.) väkivaltaisesti käyttäytyvä nainen (1) on myös (.) se väkivalla uhri (2) **elikä se sillä omalla toiminnallaan saa (.) aikaseks sen (2) sen että siinä (.) käy nii että se sitten lopultakin saa nenäänsä ite (2)** ja sitten on tietysti semmosiakin naisia mitkä (.) mitkä alistaa sitte (.) tekee tavalla sitä väkivaltaa on se sitte suoranaista lyömistä mutta kumminki (2)

T2: voi puhua puhtaita uhreja oo (1)

Jarmo: nii

T2: jotka ei oo tehny mitään (.) täysin (1)

Jarmo: kyllä mä uskon että (.) just tässä perheväkivaltahommassa varmasti (.) voi olla niitäki

Katkelmassa Jarmo syyllistää voimakkaasti naista, joka omalla käyttäytymisellään saa aikaan sen, että tulee pahoinpidellyksi. Jarmo ei pohdi omaa osuuttaan väkivaltaan, vaan näkee naisen toiminnan aiheuttavan myös vastapuolen väkivaltaisuuden. Väkivaltaisen käyttäytymisen oikeudenmukaisuutta ei kyseenalaisteta, vaan väkivaltaa pidetään luonnollisena, jopa itsestäänselvänä käyttäytymisenä uhrin provosointia vastaan. Toisaalta Jarmo lieventää uhria syyllistävä näkökantaansa myöntämällä myös "puhtaiden" uhrien olemassaolon terapeutin sitä kyseenalaistaessa. Kokonaisuudessaan katkelmasta jää kuitenkin vaikutelma Jarmon voimakkaasta pyrkimyksestä nähdä väkivaltaisuutensa syy itsensä ulkopuolella. Funktiona onkin *kuvailla väkivalta luonnolliseksi seuraukseksi* naisen provosoinnille ja *siirtää vastuu naiselle*. Hän asettautuu *puolustautuvan, uhrin ja syyttömän* asemaan.

(13; 1097- 1105)

Olli: kyllä meilläki opetettiin (.) penikkana ja (.) siis niinku () ja (.) niinku just että niinku naisii ei saa koskee ja näin pois päin mut tota noin ni (.) mut en tiä sit et oonko mä niin sovinismi- vai mi- (.) sovinisti (1) vai mikä mutta tuota noin ni (.) naisetha ite aina haluaa tai niinku nykypäivinä ni (.) kamalasti tasa-arvoa ja tasa-arvoa niitten pittää päästä armeijaa sun muuta ni tota noin ni (1) nini (4) nii (5) nin tota noin nin nin (2) **jos ne kerran ni miehekkäitä haluaa olla ni (.) nini (1) tota noin ni eihä ne sitte ennää (2) voi siihen tuudittautua että (.) ei naisia saa lyödä siis sillä lailla** (nopeasti, käheästi kuiskaten) (1) minun mielestä sis kyllä tasa-arvosia pitää olla

Edellisen katkelman tapaan, tässäkin on voimakas, naisia syyllistävä sävy. Naisten halutessa tasa-arvoa, tulee heitä Ollin mukaan myös voida kohdella samalla tavoin kuin miehiä, jopa väkivaltaisesti. Hän näkee väkivaltaisuuden kuuluvan luonnollisena osana miehen käyttäytymiseen, eikä kyseenalaista väkivallan oikeudenmukaisuutta, käyttipä

väkivaltaa sitten mies tai nainen. Väkivaltainen käyttäytyminen pyritään oikeuttamaan vetoamalla naisten haluun olla tasa-arvoisia miesten kanssa. Funktiona on *kuvata väkivalta luonnolliseksi osaksi miesten käyttäytymistä* ja siten *vapauttaa itsensä vastuusta*. Puheessaan Olli asettautuu *syyttömän* asemaan.

(1; 975-984)

Tuomas: mulla o oikeestaan semmonen tilanne ku mä oon väkivaltasesta perheestä
(.)lähtösin (.) isä oli saatanan väkivaltanen sil oli aseita pirusti noin nelkytä kappaletta
(.) äitiäni hakkas (.) mä näin sitä lapsuudestani asti (1) *jumalauta* (naurahdellen) ku
mä kasvoin niiku (.) vähän isommaks ni **mä rupesin ite ihan samanlaiseks** et se on
ihan siitä [lähtienmul oli

Esa: mul on sama mul on ihan sama]

Tuomas: koulussa piti olla kingi

Esa: mulla [taa- (*naurua*)

Tuomas: ja ihan tuommosta (*naurua*)]

Esa: mul on samanlainen tausta mutta (.)mua vaan hakattiin koulussa

Tuomas: joo minä en antanu [periksi (*naurua*)

Tuomas ja Esa pohtivat väkivaltaisuuttaan lapsuudenkokemustensa kautta. Aiempien väkivaltaisten kokemusten nähdään automaattisesti vaikuttavan tämän hetkiseen käyttäytymiseen. Väkivaltaa selitetään luonnollisena reaktiona lapsuudenkokemuksille. Funktiona on *siirtää vastuuta itsen ulkopuolelle ja kuvailla väkivaltaa luonnolliseksi reaktioksi*. Katkelmassa miehet ottavat *uhrin aseman*.

Useamman diskurssin puhekatkelmat

Miesten puhekäytäntöjä väkivallasta kuvaa myös moniselitteisyys. Selvästi toisistaan erottuvien diskurssien lisäksi väkivaltaisesta käyttäytymisestä puhutaan tavalla, jota on vaikea hahmottaa yksittäisten puhekäytäntöjen avulla. Moniselitteisissä tekstiotteissa väkivaltatilanteita käsitellään usean eri diskurssin valossa rinnakkain, päällekkäin tai peräkkäin. Vastuunotto ja pyrkimys selittää väkivaltatilanteita voivat vaihdella hyvinkin lyhyen tekstiotteen aikana. Saman katkelman sisällä miehet saattavat sekä kantaa vastuuta että siirtää sitä. Koska tällaisten puhekatkelmien sijoittaminen eri diskursseihin olisi tuntunut luonnottomalta, erotimme ne omaksi ryhmäkseen. Tulkinnassamme olemme keskittyneet kuvaamaan niitä elementtejä, subjektipositiota ja funktioita, joita

mielestämme tekstissä elää.

(10; 474-490)

Jarmo: se oli] se oli sillo ku me ruvettii käymään siellä x:ssa (hoitoyksikkö) ja niiku mä tulín siellä sillai vakuuttuneeks niissä puheissa että (.) niiku etten mä aina ole väärässä (.) se vahvisti sitä mun itsetuntoo sillä lailla että (.) siihe tuli (.) tosi pitkä rako siihe (.) väkivaltaa ja (.) niiku (.) osasin tavallaa antaa antaa periks (1) ollakseni oikeessa kuitenkin (.) [se

T2: nii se] riittää että sä tiedät et sä oot oikeessa

Jarmo: nii (2) mut ku se **tuntuu välillä et ei niiku (2) et menettää sen kaiken (2) miehisyyden ja arvostukse (.) arvostukse- (.) arvostuksetunteen** taikka arvostuksen mene- menettää niiku merkityksensä ko (2) on niiku (2) oikeessa mutta sitä ei niiku noteerata sillai (4) ja sitten kun sen niiku vaa (2) niiku saa tukee ulkopuoliselta ihmiseltä siihe ajatukseen et sä niiku voit olla ihan rauhassa oikeessa ja (2) ettei niiku kaikki tu puheet X:n (ent. vaimon) **se on teräväkielinen kyllä se osas osas sivallella kyllä kipeesti ja (1) ja väännellä ja käännellä ne asiat sillä lailla ja (.) ja tota niiku (.) eikä varmaa antanu niissä asioissa mistä aina millonki rieltii ni (1) ni se oli kyllä ku vuori vastassa siellä ja tuli piikkiä sieltä nii (.) ni sillón sen huomaaminen sen asian että (.) antaa sen puhua puhua että **se on niiku tavallista että naine on (.) voimakkaampi käyttämään sitä sanan säilää siihen toisen vahingoittamiseksi ja haavottamiseksi (1) ja tota ni (.) sitä kautta ni (.) mä pystyin itteeni ymmärtämään paremmin niissä tilanteissa****

Katkelmassa Jarmo pohtii väkivallan syytä sekä itsensä että vaimon käyttäytymisen kautta. Toisaalta hän tunnistaa itsestään loukatuksi tulleen miehen, joka kokee menettäneensä kaiken arvostuksen ja miehisyyden tunteen, koska alituisesti on joutunut antamaan vaimolleen periksi. Hän näkee selvän yhteyden *heikon itsetuntonsa* ja väkivaltaisen käyttäytymisensä välillä. Näin tehdessään hän ilmaisee kantavansa suuren osan vastuusta. Ristiriitoja hän kuvailee kilpailutilanteiden kaltaisiksi tapahtumiksi, joissa keskeistä on se, kuka saa sanoa viimeisen sanan. Oikeassa oleminen nousee tärkeään asemaan. Itserefleктоivan otteen lisäksi Jarmo rakentaa kuvaa entisestä vaimostaan teräväkielisenä, toista ihmistä tahallisesti vahingoittavana yksilönä, jonka rinnalla kuka tahansa menettäisi itsetuntonsa. Siten hän siirtää osittain vastuuta vaimolleen ja tekee omaa toimintaansa ymmärrettäväksi, *luonnolliseksi*. Puheen erilaisia funktioita ovat toisaalta *vastuunottaminen* toisaalta taas omien reaktioiden *ymmärrettäväksi tai luonnolliseksi tekeminen, myötätunnon saaminen* sekä oman *joustavuuden ja vahvistumisen kuvaileminen*. Subjektipositioiksi muodostuvat *loukattu, joustava, vahvistunut ja inhimillinen*.

(1; 738-750)

Olli: se sitten soitti tota se kans alko siitä tota noin ni että (1) kai kai muistakaan enää jostaki todella pienestä asiasta varmasti ja tota noin ni ni mulla kans oli sillä tavalla että **siinä ei enää sanoja sitten löytynyt yhtään** että sitä vaan halus olla suu kiinni ja (1) näin pois päin että et lähtee sit niinku että ulos mäelle tuota noin ni keräilee ajatuksia mut siitä ei sitten tullu mittää ku emäntä teki just niinku tuossakin tapauksessa että sitte **seisotaan oven eessä ja (1) jaja ruvetaan uhkailee** että jos nyt lähet ni sitte on koko talo hajalla ja tämmöstä näin tuota noin nii ja minä en sitä sitte uskonu kuitenkaan minä sitte aattelin että minä tästä lähen kuitenkin haukkaamaan sitä happea tuota noin nii (1) sit sillä lenteli jo korvakuulokkeita sun muuta seinille tuota noin ni ja sitte **siinä niinku sitä ei niinku enää ku meillä on hirveen useinki käyny sillä tavalla** että mulla oli ensin se että minä ensin mäiskin tavaroita ja sitte tuli emänällä se että se rupes rikkoon tavaroita ja (1) **sitte minulla niinku siinä sippas** ku se tosiaan rupes mätkimään (1) vermeitä siinä seinille tuota noin nii ja sitte kävin siihe käsiksi tuota ja

Väkivaltaa tarkastellaan tässä eri diskurssien kautta sekä rinnakkain että peräkkäin. Diskurssit eivät ole keskenään ristiriidassa, vaan sulautuvat toisiinsa ja muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden. Olli kuvailee väkivaltatilanteeseen päätymistä prosessina, joka alkaa *keinottomuudesta* (sanojen puuttuminen), etenee *ahdistetuksi tulemisen* kautta (vaimon seisominen oven edessä) lopulta *kontrollin menettämiseen* (sitte sippas). Prosessiluontoinen kuvaus on hyvin lähellä *ajautumiskurssia*. Keskeistä on myös, että väkivalta nähdään pariskunnan yhteiseksi asiaksi, johon molemmat omalla toiminnallaan vaikuttavat. Vastuuta otetaan, mutta siirretään myös partnerille. Puheen funktioksi nousee sekä *vastuun ottaminen että sen siirtäminen* ja subjektiposioksi *keinoton ja pakottu*.

(2; 1039-1050)

T2: miten sä itse selität mikä sun selitys (.) on miksi sä teet tätä tällasia asioita sä mitä sä oot itse ajatellut tai mitä sä oot jossai Mobilessa huomannu ku sä oot käyny siellä mi- mikä miten sä selität sen

Esa: no tota (.) mun ex- **tyttöystävä oli hirveen mustasukkanen** et se niiku kanssa (.) et vaikka meni selvistä päinki ni se sil oli hirveesti kaikkia juttuja et se niiku (.) syyllisti mua moneen asiaan ja (.) et se ei kuitenkaa ollu loppujen lopuks hyvä vaikka mä oli selvistäpäi että (.) et niiku **haukku** just nyt sitä mun entistäki elämää mun entisiä tyttöystäviä vertas ja tälle näi että (.) et seki se oli hirveen mustasukkanen (.) **mut en mä kumminkaa selvistäpäi osannu siihe sit** (.) sillee et mä vaan nielin ne (.) mitä sieltä taholta tuli mut (4) että ehkä se sitte **purkautu tollasella ku ottaa viinaa** ni (.) ympäri humalaan ni **tuli ulos** (.) ja sitte seki mun isä oli kans hirveen väkivaltane ja (.) se kanssa selittää sitä pikkusen sitä että tottakai sitä **juurtuu vähän sieltä isäni puolelta** mutta ei sais vaikuttaa [kumminkaa

Tekstiotteessa Esa selittää väkivaltaista käyttäytymistään pääosin kolmen diskurssin

kautta. Toisaalta hän näkee väkivallan eräänlaisena seurauksena siitä, ettei ajoissa ole osannut sanoa vastaan tyttöystävälleen. *Keinottomuus* puolustautua on johtanut asioiden nielemiseen, paineiden kasautumiseen ja väkivaltaan *ajautumiseen*. Tekstin lopussa Esa vaihtaa näkökulmaa ajautumisdiskurssista *luonnollisuusdiskurssiin*. Hän tarkastelee väkivaltaista käyttäytymistään jo lapsuudesta juurtuvana toimintamallina, jonka hän on oppinut isältään. Katkelmassa mielenkiintoista on se, että eri diskursseista huolimatta puheen funktio näyttäisi olevan yhtenäinen. Läpi koko puhekatkelman Esa kuvailee itseään kohteeksi, ei niinkään aktiiviseksi tekijäksi. Toisaalta hän on tyttöystävänsä tunnepurkausten, toisaalta isänsä väkivallan kohde. Näin funktioksi muodostuukin *kuvailla itseä tapahtumien kohteeksi ja siirtää vastuuta itsen ulkopuolelle*. Puhuja asettautuu *uhrin ja vaikuttamaan kykenemättömän* asemaan.

(5; 412-423)

Jarmo: uskottomuudesta tai tämmösistä nin heittää letkautuksen että no en minäkää puutteessa oo eläny nin se herättää varmaan monessa miehessä jonkunlaisia ajatuksia siitä sitte et mitä se sitte touhuu jos ei me olla rakasteltu keskenään nin mitä se se on sitte tehny jossai muualla (.) ja (.) se kasaa niitä paineita sitte (.) jos ei ne sillä hetkellä tule pihalle ni joskus toisena päivänä sitte (2) se ainaki minua koskettaa jos mun vaimo sanoo (.) ei nyt oo vaimo enää mutta tuota ni entinen vaimo sano että (.) älä luule vaa että määkää puutteessa eläny (.) ni sehän on että niiku sanos että mä oon tässä (.) jakanu lirtsaa siellä täällä että ku o tarves vaatinu ni mä oon aina vähä vilauttanu (2) en tiä sitte onko vai ei mutta ei se mua enää kiinnosta (.) mut sillo se oli kipee paikka ku tuntu pahalta (13) siin ei jää niiku mahdollisuuksia nollata sitä tilannetta että (.) antaa se anteeks tai mennä vieraisiin ja paukauttaa jotai kottaraista persiille ja tulla tasapeli sitte (5) must tuntuu et kun tarpeeks monta kertaa annat anteeks (.) ni se menettää merkityksensä se anteeksantamine (.) sit rupeet tulee katkeraks (2) loppuu konstit tavallaa taikka se ymmärrys tai mikä se loppuu

Puhekatkelmassa Jarmo tarkastelee väkivaltaa entisessä avioliitossaan ilmenneiden vastoinkäymisten kautta. Hän puhuu väkivaltaan *ajautumisesta*, kasautumisilmiöstä, jossa selvittämättömät riidat ja voimien loppuminen lopulta pakottavat miehen toimimaan. Vaikka teksti sisältää hyvin erilaisia elementtejä, päällimmäiseksi jää Jarmon luoma kuva haavoittuneesta ja sovintoon pyrkineestä miehestä, joka kaikkensa tehneenä lopulta joutuu *puolustautumaan* vaimonsa periksiantamattomuutta ja julmuutta vastaan. Riitatilanteet heijastuvat eräänlaisina kilpailutilanteina, joissa on pyrittävä vähintään tasapeliin.

Katkelmassa huomio kiinnittyy myös kielen tyyliin ja sanavalintoihin.

Jarmon puhe etenee aaltomaisesti ikään kuin kahden puhekuulttuurin välillä. Toisaalta hän käyttää asiallisia, yleiselle puhetyylilleen uskollisia ilmaisuja, kuten “se kasaa niitä paineita”, “minua koskettaa” tai “se menettää merkityksensä se anteeksianto” ja seuraavassa hyvin erilaisia, tunnelatautuneita ilmaisuja “jakanu lirtsaa” tai “paukauttaa jotai kottaraista persiillee”. Tyylimuutos ja tunnelatautuneet sanavalinnat tuovat oman lisänsä Jarmon rakentamaan kuvaan tilanteesta, vaimosta ja itsestään. Sanat heijastavat loukkaantunutta ja halveksivaa asennetta naisiin. Puheessaan Jarmo ottaa *haavoittuneen* ja *syöttömän* subjektiposition. Funktiona on *oman toiminnan puolustaminen sekä vastuun siirtäminen naiselle*.

(7; 265-273)

T2: mut hän jakaa niiku hän on samaa mieltä että (.) että nyt on menossa parempaan suuntaan

Erkki: joo kyllä se sitä mieltä o

T2: joo

Erkki: et määki enemmän sitte niiku puhun (.) asioista kotona nytte (1) sillo **ei tullu paljon puhuttua** että (.) oli vaa koko ajan väsyksissä (2) **et se siihen niiku ajo** että se (.) liikaa itteesä veätti töissä (2) **sen takii se mun mielestä niiku sattu et veti ittesä niin piippuun** sitte ja sit se ärsytyskynnys jotenki meni niin matalalle että (4) mut nyt sitä pitää sitte sen kanssa elää et se on semmonen töppi ollu ja nyt siit on sitte yritettävä selvitä konstilla millä hyvänsä että (1) mentävä vaan eteenpäin

Tekstiotteessa Erkki puhuu väkivaltaisesta käyttäytymisestään sekä *ajautumisdiskurssin* että *riittämättömyysdiskurssin* kautta. Hän kuvailee väkivaltaa ilmiönä, johon on ajautunut, koska on väsyttänyt itsensä ja siten madaltanut ärsytyskynnyksensä räjähdyspisteeseen. Keskeistä katkelmassa on täydellinen vastuunotto, mikä erottaakin katkelman muista ajautumisdiskurssia kuvaavista tekstiotteista. Huomionarvoista on myös menneessä aikamuodossa puhuminen. Vaikeimpien aikojen nähdään olevan takanapäin ja tällä hetkellä suunnataan kohti parempaa. Funktiona onkin *luoda kuva itsestä vahvistuneena* ja *vastuunsa kantavana miehenä*. Subjektipositiota luonnehtii *vastuunkantaja* ja *pärjäämään pyrkivä*.

(1; 1014-1019)

Jarmo: **niitä kitkeriä piikkejä** ja mitä ne ehkä jollain lailla **pitäs osata purkaa** riittävän aikasi **ettei niitä tuu sitä purkkia täytee** se saattaa olla aivan joku muu asia mikä sen laukas sitte sen tilanteen niiku se yheksänkytäyheksän rosenttisesti kaiketi oli joku muu asia (1) joku väittely missä tunnut et jätät hopeelle mut ku se paha mieli

oli siellä takana niistä monesta monesta (.) **selvittämättömästä riidasta ja (.) hopeelle jäännistä** ni sit väittelyistä ja (.) osa tietysti oli siel oli kitkeriäki takaiskuja

Jarmo puhuu kitkerien piikkien *kasautumisilmiöstä*. Hän peilaa käyttäytymistään parisuhteeseen ja näkee ristiriidat kilpailutilanteina, jotka joko voitetaan tai hävitään. Riittävän monta häviötä nostattaa pahan olon tunteen, joka *hallitsemattoman* voimakkaana purkautuu väkivallan muodossa. Pohtiessaan *keinottomuuttaan* käsitellä riitatilanteita Jarmo ottaa pitkälti vastuuta käyttäytymisestään. Puheen funktiona on *kuvata väkivaltaa kasautumisilmiönä* ja subjektiposioksi muodostuu *keinottomuutensa kautta väkivaltaan ajautunut ja vastuuta ottava*.

(13; 424-431) ahdistetuksi tuleminen, luonnollisuus

Erkki: se jälkee ku olin vetässy (.) emäntää (.) kuonoo ni tuli semmone olo et nyt sit (.) **siitäs sai mitä n- niinku (.) oli pyytänyki** taas niinku () et saipa nyt selkää et vähä niinku rauhottuu aina välillä et (1) tavallaa niinku itelle et no hyvä et tavallaa niinku (.) oli semmone olo et no hyvä et **sai nyt vetästyä sitä turpaa et nyt tajuaa sen paikkansa vähä että (.)** joku semmone (valtataistelu) kai siel oli taas käyny se yritti **mua määrätä** taas et sä teet sitä ja (2) siinä tuli semmone (.) semmone joku konflikti kumpi täällä määrää vähä niinku ehkä oli siinä että (.) se yritti (.) tai mua niinku tietysti määrätä kelle sää (.) puhut ja (2) vähä mitä sää teet ja (.) mihi sää meet ja

Vastuunotto ja jaettavuus eri diskursseissa

Tarkastellessamme diskursseja keskenään havaitsimme niiden eroavan toisistaan vastuunoton suhteen. Vastuunotto eri diskursseissa vaihtelee täydellisestä vastuun kantamisesta totaaliseen vastuun siirtämiseen itsen ulkopuolelle. Huomionarvoista on mielestämme myös diskurssien eroavuus jaettavuutensa suhteen. Osa diskursseista rakentuu ainoastaan yhden ja osa useamman miehen puheesta. Joihinkin puheikäntöihin ryhmän jäsenet löytävät useampia liittymäkohtia ja ne ovat siten helpommin jaettavissa kuin toiset.

Riittämättömyysdiskurssi edustaa puhtaimmillaan vastuun kantamista, kun taas luonnollisuuskurssi sen siirtämistä. Molemmissa diskursseissa suhde vastuun ottamiseen on selkeä. Muissa diskursseissa vastuuta sekä siirretään että kannetaan erissä määrin.

Keinottomuusdiskurssissa vastuun kantaminen on lähes yhtä kokonaisvaltaista kuin *riittämättömyysdiskurssissa*. Diskurssit eroavat toisistaan lähinnä sen tavan suhteen, miten vastuuta otetaan. Riittämättömyysdiskurssissa vastuunotto saa tunnelautuneen muodon. Syyllisyys omasta käyttäytymisestä on hyvin ahdistavaa, eikä tilannetta jäsennetä konkreettisten tapahtumien tasolla. Keinottomuusdiskurssissa väkivaltatilanteita edeltäneitä ajatuksia ja tunteuksia pystytään erittelemään ja tarkastelemaan pahoinpitelyyn johtaneina tekijöinä.

Verrattaessa *luonnollisuus- ja kontrolloimattomuusdiskursseja* riittämättömyys- ja keinottomuusdiskursseihin suhde vastuuseen saa hyvin erilaisen muodon. Luonnollisuusdiskurssissa vastuu ja väkivallan syy nähdään itsestäänselvästi itsen ulkopuolella. Yhteiskuntaa, luonnonlakeja ja ympäristöä syytetään väkivaltaisuudesta. Kontrolloimattomuusdiskurssissa perimmäiseksi syyksi taas nähdään oman pään sisäinen toiminta, kontrollin menettäminen. Vastuuta ei kuitenkaan kanneta, koska ajatellaan, ettei kontrollin menettämisen jälkeen enää vastaa omista teoistaan. Molemmissa diskursseissa vastuu toisin sanoen ulkoistetaan. Luonnollisuusdiskurssissa ulkoistaminen on kuitenkin totaalisempaa ja yksiselitteisempää.

Ahdistetuksi tulemisen diskurssissa väkivaltaa pohditaan oman parisuhteen kautta. Luonnollisuus- ja kontrolloimattomuusdiskursseihin verrattuna väkivalta saa konkreettisemmän kontekstin. Väkivaltaa ei selitetä yleisten lainalaisuuksien tai selittämättömän kontrollin menettämisen avulla, vaan se sidotaan vuorovaikutukseen, erityisiin riitatilanteisiin. Vastuunoton suhteen tullaan kuitenkin lähelle totaalista vastuunsiirtoa, koska partneria syytetään omasta käyttäytymisestä. *Ajautumisdiskurssissa* suhde vastuuseen on moniselitteinen. Miehet kuvaavat väkivaltaisuuksiaan reaktiona ympäristön aiheuttamille paineille. Toisaalta syy nähdään ympäristössä, toisaalta omien voimavarojen heikentymisessä. Vastuuta sekä siirretään että otetaan itselle.

Jaettavuutensa suhteen *ahdistetuksi tulemisen diskurssi* nousee erityisesti esille. Diskurssi rakentuu viiden miehen puheesta. Katkelmat eivät ole yhden miehen monologeja, vaan useamman miehen vuoropuhelua keskenään. Puheen asiasisältö vaihtelee katkelmasta toiseen ja tapahtumatilanteita kuvaillaan eri tavoin. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että kaikki miehet jakavat tunteen ahdistetuksi tulemisesta. Katkelmissa korostuu voimakas ahdistuneisuus. Partnerin käytös koetaan hyvin uhkaavaksi ja

väkivaltaan pakottavaksi. Tunnetta omasta ahdistuneisuudesta kuvaillaan pakokauhun kaltaiseksi. Katkelmista välittyä miesten kokemus liikkumavapauden ja oman tilan voimakkaasta rajoittamisesta.

Luonnollisuusdiskurssissa jaettavuus on hyvin erilaista kuin ahdistetuksi tulemisen diskurssissa, vaikka sekin rakentuu viiden miehen puheesta. Puhekatkelmia ei luonnehdi vuorovaikutuksellisuus, vaan ne muodostuvat lähinnä yhden miehen ajatuksista kerrallaan. Kukin katkelma on oma kokonaisuutensa, eikä niistä välity yhtenäistä tunnetta, kuten ahdistetuksi tulemisen diskurssissa. Katkelmia yhdistää kuitenkin miesten ajatus väkivallan luonnollisuudesta. Riittämättömyys-, keinottomuus-, kontrolloimattomuus-, ja ajautumisdiskurssit ovat vähemmän jaettu ja rakentuvatkin vain muutaman miehen puheesta. Niitä kuvaavat puhekatkelmat eivät ole vuorovaikutuksellisia, vaan luonnollisuusdiskurssin tavoin yhden miehen pohdintoja.

POHDINTAA

Parisuhdeväkivaltaisten miesten puheessa väkivaltaisuudestaan rakentui kuusi erilaista selittämisen diskurssia: riittämättömyysdiskurssi, keinottomuusdiskurssi, ajautumisdiskurssi, ahdistetuksi tulemisen diskurssi, kontrolloimattomuusdiskurssi ja luonnollisuusdiskurssi. Diskursseihin liittyivät ja niiden välisiä rajoja selkeyttivät erilaiset funktiot ja subjektipositiot, jotka vaihtelivat selvästi vastuunoton suhteen.

Selkeästi toisistaan erottuvien diskurssien lisäksi miesten puheessa esiintyi puhekatkelmia, joissa ilmeni useiden diskurssien päällekkäisyyttä. Moniselitteiset puhekatkelmat kuvaavat mielestämme kiteyttävällä tavalla väkivaltailmiön luonnetta. Väkivaltaan liittyvät ajatukset ja tuntemukset kietoutuvat toisiinsa vahvasti ja ovat samalla hyvinkin ristiriitaisia keskenään.

Miesten puheessa rakentuneet diskurssit luovat kuvaa siitä todellisuudesta, jossa he tekevät ymmärrettäväksi omaa käyttäytymistään. Gergen (1985) toteaaakin, ettei ole olemassa yhtä oikeaa ja kaikkia tilanteita kattavaa todellisuutta, vaan todellisuutta rakennetaan jatkuvasti ja kaikissa vuorovaikutustilanteissa. Kielellä ei ainoastaan kuvata

maailmaa, vaan merkityksellistetään, järjestetään, rakennetaan ja muunnetaan sitä sosiaalista todellisuutta, jossa eletään (Jokinen ym., 1993). On mielenkiintoista suhteuttaa parisuhdeväkivaltaisten miesten todellisuudesta käsin rakentuneita diskursseja siihen väkivaltaan liittyvään todellisuuskäsitykseen, joka tieteessä elää. Rakentuneiden diskurssien ja teoreettisten selitysmallien välillä on mielestämme selkeitä yhtymäkohtia.

Miesten puhekäytännöissä on havaittavissa elementtejä tieteessä elävistä väkivaltaa koskevista teorioista. Miehet selittävät väkivaltaista käyttäytymistään mm. traumaattisen menneisyytensä (oppimisteoreettinen selitysmalli), ympäristön aiheuttamien kasaantuvien paineiden (ekologinen selitysmalli), oman hallinnan menettämisen (yksilöön liittyvä selitysmalli), partnerin määrätynlaisen käyttäytymisen (vuorovaikutussuhteita painottava selitysmalli) sekä väkivallan luonnollisuuden (feministinen selitysmalli) kautta. Selitysteoriat eivät erotu miesten puheesta selkeinä kokonaisuuksina, vaan sulautuvat toisiinsa monikerroksisesti. Samankin puhekatkelman sisältä saattaa löytyä viitteitä useampaan selitysmalliin. Näin ollen miesten puhekäytäntöjä on mahdotonta tarkastella ainoastaan olemassaolevien teorioiden valossa.

Mielenkiintoista diskurssien ja teoreettisten selitysmallien yhtäläisyyksissä on kysymys yhtymäkohtien alkuperästä. Keskeiseksi nousee näin ollen se, missä määrin yhteiskunnassa vallitsevat käsitykset väkivallan luonteesta vaikuttavat miesten tapaan suhtautua itseensä ja käyttäytymiseensä. Gergenin (1985) mukaan tosina pidetään sellaisia totuuksia, jotka ovat kulttuurisesti vallalla ja hyväksytyjä. On luonnollista, että miehet yhteiskuntansa jäseninä ovat omaksuneet tietynlaisia, yleisesti hyväksytyjä ajatusmalleja väkivallasta ja ottavat niistä vaikutteita omaan tapansa selittää käyttäytymistään. Esimerkiksi yleinen tapa selittää väkivaltaa liiallisella alkoholinkäytöllä tai traumaattisella lapsuudella heijastuu myös miesten puhekäytännöissä.

Parisuhdeväkivaltaisten miesten puhekäytäntöjä on mahdollista tarkastella myös kausaali- ja vastuattribuutiokäsitteiden (Hewstone, 1989) valossa. Tällöin keskeiseksi nousee se, selittävätkö miehet käyttäytymistään sisäisistä vai ulkoisista tekijöistä johtuvaksi ja missä määrin he ottavat toiminnastaan vastuuta. Kokemus siitä, johtuuko väkivaltaisuus ympäristöstä vai itsestä on kiinteästi yhteydessä kokemukseen elämänhallinnasta. Diskurssien, joissa miehet siirtävät vastuun ympäristölle, voisi näin ollen ajatella kertovan ulkoisesta attribuutiosta ja vähäisemmästä elämänhallinnan

kokemuksesta. Kun väkivaltaisen käyttäytymisen syyksi esimerkiksi nähdään luonteiden yhteensopimattomuus, viestitetään samalla omien vaikutusmahdollisuuksien puutteellisuutta. Väkivaltaisuus nähdään tällöin vain epäsuorasti oman hallinnan alaiseksi. Väkivallasta puhutaan ilmiönä, joka ikään kuin automaattisesti kehittyy kahden luonteiltaan yhteensopimattoman ihmisen välille. Näin ollen omat vaikutusmahdollisuudet rajoittuvat lähinnä partnerin valintaan - ei väkivallan käyttämiseen. Vastuu omasta käyttäytymisestä siirretään täysin itsen ulkopuolelle.

Verrattaessa diskursseja toisiinsa riittämättömyysdiskurssin voisi ajatella edustavan sisäistä attribuutiota ja näin myös vastuunottoa puhtaimmillaan. Riittämättömyysdiskurssissa miehet näkevät väkivaltaisten tapahtumien syyn täysin itsessään. Kokemus omista vaikutusmahdollisuuksista on suuri. Vain itse voi vaikuttaa siihen, käyttääkö väkivaltaa vai ei. Sisäiseen attribuutioon liittyvä omien vaikutusmahdollisuuksien tiedostaminen kuitenkin lisää tunnetta syyllisyydestä. Syyllisyyden tunteen voimakkuus saattaa osaltaan vaikuttaa riittämättömyysdiskurssin vähäiseen jaettavuuteen.

Kausaali- ja vastuuattribuution suhteen keinottomuus-, ajautumis-, ahdistetuksi tulemisen- ja kontrolloimattomuusdiskurssit sijoittuvat luonnollisuus- ja riittämättömyysdiskurssin välimaastoon. Keinottomuusdiskurssin puhekatkelmat heijastavat enimmäkseen sisäistä attribuointia ja siten myös vastuunottoa. Kontrolloimattomuus- ja ahdistetuksi tulemisen diskursseissa väkivaltaisuutta puolestaan käsitellään ulkoisen attribuution ja vastuun siirtämisen kautta. Ajautumisdiskurssille ominaista on sekä ulkoinen että sisäinen attribuointi ja näin ollen vastuunottaminen, toisaalta sen siirtäminen.

Diskurssien lisäksi miesten vastuunotosta kertoo heidän vapaaehtoinen hakeutumisensa ryhmäterapiaan. Itsenäinen avun hakeminen osoittaa miesten kokevan omaavansa vaikutusmahdollisuuksia käyttäytymiseensä. Miesten ryhmäterapeuttisessa hoitomuodossa lähdetäänkin liikkeelle siitä ajatuksesta, että vastuu omasta toiminnasta on miehillä itsellään (Isdal, 1996). Terapiassa pyritään keskustelun kautta muuttamaan väkivallan selitysmalleja ulkoisista sisäisiksi. Väkivaltatilanteissa esiintyneitä valintoja, ajatuksia ja tunteita pohditaan ryhmässä. Hoitoprosessin etenemisen kannalta onkin tärkeää, että salatuista asioista keskustellaan ja niistä tehdään julkisia. Sosiaalisessa

vuorovaikutuksessa yksilön käsitteet muokkautuvat ja samalla ymmärrys todellisuudesta muuttuu (Fairclough, 1992).

Tarkastellessamme diskursseja niiden jaettavuuden suhteen, havaitsimme, että diskurssit, joissa vastuuta otetaan eniten, ovat vähiten jaettuja. Riittämättömyys-, keinottomuus- ja ajautumisdiskurssit ovat vähiten jaettuja ja rakentuvatkin vain muutaman miehen puheesta. Voisikin ajatella, että on helpompi löytää yhtymäkohtia diskursseihin, joissa vastuuta siirretään. Väkivallan pohtiminen oman itsensä kautta tuntuu olevan parisuhdeväkivaltaisille miehille vaikeaa. Diskurssien jaettavuuden tarkastelussa on kuitenkin syytä pitää mielessä, että puhekatkelmien valintaprosessi on perustunut tutkijoiden käsitykseen aineiston kokonaisuudesta. Pitkälle meneviä ja yleistäviä johtopäätöksiä jaettavuudesta ei näin ollen tutkimusasetelmamme perusteella voi tehdä.

Miesten puhikäytännöistä välittyä heidän kokemuksensa verbaalisen ilmaisutaidon puutteellisuudesta. He kuvailevat väkivaltatilanteita sanojen loppumisena ja itseään keinottomina naisen verbaalisen lahjakkuuden rinnalla. Miehet pitävät heikkoa verbaalista kykyään totuutena, jota ei kyseenalaisteta. Jokinen ym. (1993) toteavatkin sosiaalisen todellisuuden ja kielen olevan täynnä itsestäänselviltä tuntuja asioita, joiden olemassaoloa ei tiedosteta. Tämä miesten käsitys itsestään ja tutkijoiden tekemät havainnot eivät olleet yhteneviä. Havaintomme erosivat selvästi niistä kokemuksista, joita miehillä tuntui olevan verbaalisesta kyvykkyydestään. Mielestämme miehet ilmaisivat itseään rikkaalla ja monimuotoisella tavalla läpi koko terapiaprosessin. Miesten kielessä elivät symboliikka, vertauskuvat, huumori, tunnelatautuneet ilmaisut sekä taitavat sanakäänteet. Tällaista kieltä emme nimittäisi köyhäksi. Herääkin kysymys siitä, mihin miesten kokemus ilmaisutaitojensa puutteellisuudesta perustuu. Terapiakonteksti saattaa erota kotitilanteista tavalla, joka on yhteydessä miesten verbaaliseen ilmaisukykyyn. Ryhmäterapiakontekstiin liittyvän avoimen ja sallivan ilmapiirin (Isdal, 1996) voisi ajatella olevan eräs ratkaiseva tekijä.

Vaikka tutkimuksemme ei olekaan prosessiluonteinen, haluamme nostaa esille erään muutokseen liittyvän ajatuksen, joka heijastaa kokemustamme terapiaprosessista kokonaisuudessaan. Huomiota herättävää oli joidenkin miesten kokemus terapiaprosessin aikana tapahtuneesta kielellisen ilmaisukyvyn kehittämisestä. Koska emme havainneet erityistä muutosta miesten kielellisessä ilmaisutaidossa terapian aikana, olemmekin

ajatelleet muutkokokemuksen heijastavan miesten sisäisiä prosesseja. Muutos tuntuu tapahtuneen miesten ajattelu- ja suhtautumistavassa itseään kohtaan, ei niinkään ulkoisessa puheessa. Ryhmäterapeuttisen kontekstin voisi ajatella vaikuttavan miesten kokemukseen muutoksesta. Uudenlaiset ajattelu- ja suhtautumistavat mahdollistuvat ryhmäterapiassa, jossa asioita jaetaan ja tunnelatauksia puretaan (Sakai, 1991). Miesten puheikäytäntöjä tutkiessamme pidimme keskeisinä työskentelymuotoina yhdessä käytyjä keskusteluja ja päiväkirjan kirjoittamista. Näiden työskentelymuotojen avulla pyrimme käsittelemään aineiston herättämiä ajatuksia ja tuntemuksia itsessämme. Pohdinta mahdollisti myös tutkimusprosessin kriittisen tarkastelun. Erityisesti kiinnitimme huomiota hankaluuteen pysyttäytyä miesten puheen tasolla, oman sukupuolemme vaikutukseen tulkintaprosessissa, aineiston laajuuteen sekä tutkimustulosten yleistettävyyteen.

Tutkimustulosten kannalta kiinnostavaksi kysymykseksi nousee sukupuolemme vaikutus diskurssien rakentumiseen ja niiden tulkintaan. Tutkimuksen kohdistuessa parisuhdeväkivaltaan nimenomaan miesten näkökulmasta, voidaan suhtautua kriittisesti siihen, että tutkijat ovat naisia. Vaikka pyrimme suhtautumaan aineistoon mahdollisimman neutraalisti, se herätti meissä myös ristiriitaisia ajatuksia ja tuntemuksia. Oli vaikea olla kiinnittämättä huomiota miesten puheessa eläviin asenteisiin naisia kohtaan. Joidenkin miesten tapa puhua naisista ikään kuin objekteina herätti meissä erilaisia tunteita ja keskustelua. Keskustelujen ja päiväkirjan kirjoittamisen avulla pyrimmekin käsittelemään kyseisiä tuntemuksia itsessämme ja sitä kautta minimoimaan niiden vaikutus tutkimustuloksiin.

Välillä tuntui vaikealta pysyttäytyä ainoastaan siinä todellisuudessa, jota miehet puheellaan rakensivat. Meidän teki mieli kaivautua heidän puheikäytäntöjensä taakse ja sitä kautta etsiä selityksiä heidän toiminnalleen. Ajoittain löysimmekin itsemme pohtimasta esimerkiksi miehille tyypillistä mustasukkaisuutta tai heidän epävarmuuttaan ja haavoittuvuuttaan suhteessa naiseen. Keskustelut ja pohdinnat toivat syvyyttä parisuhdeväkivaltailmiön kokonaisvaltaisempaan ymmärtämiseen. Puheen taakse menevät johtopäätökset olemme kuitenkin pitäneet tutkimustuloksista erillään ja siten omana kokonaisuutenaan.

Tutkimuksemme ollessa diskurssianalyttinen kysymys tutkimustulosten yleistettävyydestä nousee mielenkiintoiseksi. Toisaalta miesten puheessa rakentuneet

selittämisen diskurssit ovat ainutlaatuisia, juuri tässä terapiakontekstissa muodostuneita ja kyseisen ryhmän tuottamia. Toisaalta taas diskursseista löytyy lukuisia yhtymäkohtia tieteessä eläviin teorioihin ja kulttuurissamme yleisesti vallitseviin käsityksiin parisuhdeväkivallasta. Koska tämän ryhmän tuottamat puhekäytännöt ovat samankaltaisia aiempien teorioiden ja yleisten käsitysten kanssa, voidaan ajatella, että tulokset ovat yleistettävissä myös kyseisen ryhmän ulkopuolelle. Ryhmälle ominaisten piirteiden huomioon ottaminen on kuitenkin tärkeää tuloksia yleistettäessä. Ryhmän ikärakenne ja miesten vapaaehtoinen hoitoon hakeutuminen ovat huomioitavia tekijöitä.

Laaja aineistomme, joka koostuu yli kahdestakymmenestä tunnista terapiakeskustelua, olisi mahdollistanut monenlaisten tutkimuskysymysten pohtimisen. Aineiston runsaudesta johtuen meidän oli tarkoin rajattava oma tutkimusaiheemme. Siinä pysyttäytyminen tuntui välillä hankalalta, koska jouduimme jättämään osan käsillä olevasta informaatiosta tutkimuksemme ulkopuolelle. Jokinen ja Juhila (1991) toteavatkin, että tutkimusongelma määrää pitkälle sitä tapaa, jolla aineistoa lähestytään. Siten uudenlaiset tutkimuskysymykset olisivat johtaneet meidät työstämään aineistoa eri tavoin.

Tutkimuksessamme emme varsinaisesti kiinnittäneet huomiota terapiakontekstiin tai siinä tapahtuvaan prosessiin. Terapiaan liittyvät muutokset olisivat mielestämme parisuhdeväkivallan hoidon kehittämisen kannalta tärkeä tulevaisuuden tutkimusaihe. Aihetta olisi hyvä lähestyä sekä terapeutin että väkivallan tekijän näkökulmasta käsin. Väkivaltailmiön syvemmän ymmärtämisen kannalta olisikin tärkeää, että väkivallan tekijä otettaisiin entistä paremmin huomioon väkivaltatutkimuksessa.

LÄHTEET

- Adams, P.J., Towns, A. & Gavey, N. (1995) Dominance and entitlement: the rhetoric men use to discuss their violence towards women. *Discourse and Society*, vol 6(3), 387-406.
- Avis, J.M. (1992) Where are all the family therapists? Abuse and violence within families and family therapy's response. *Journal of Marital and Family Therapy*, vol 18(3), 225-232.
- Bishop, J. & Patterson, P.G.R. (1992) Guidelines for the evaluation and management of family violence. *Canadian Journal of Psychiatry*, vol 37(7), 458-471.
- Bograd, M. (1984) Family systems approaches to wife battering: A feminist critique. *American Journal of Orthopsychiatry*, vol 54, 558-568.
- Byrne, C.A. & Arias, I. (1997) Marital Satisfaction and Marital Violence: Moderating Effects of Attributional Processes. *Journal of Family Psychology*, vol 11(2), 188-195.
- Douglas, H. (1991) Assessing Violent Couples. *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services*, vol 16(8), 525-533.
- Dutton, D.G. (1992) Theoretical perspectives on the etiology and prevention of wife assault. In R. Peters, R.J. McMahon & V.L. Quinsey (Eds.) *Aggression and violence throughout the life span*. Newbury Park: Sage Publication, Inc.
- Edleson, J.L. & Tolman, R.M. (1992) Intervention for Men Who Batter: An Ecological Approach. *Interpersonal Violence: The Practice Series*. Newbury Parc: Sage Publication, Inc.
- Fairclough, N. (1992) *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Faulkner, K., Stoltenberg, C.D., Cogen, R., Nolder, M. & Shooter, E. (1992) Cognitive behavioral group treatment for male spouse abusers. *Journal of Family Violence*, vol 7(1), 37-55.
- Gerbi, L. (1994) Spousal Violence: Understanding and Intervention Techniques. *Journal of Family Psychotherapy*, vol 5(4), 19-31.
- Gergen, K.J. (1985) The social constructionist movement in modern psychology.

- American psychologist, vol 40(3), 266-275.
- Hamberger, L.K. & Holtzworth-Munroe, A. (1994) Partner Violence. In F.M. Dattilio & A. Freeman (Eds.) Cognitive Behavioral Strategies in Crisis Intervention. New York: The Guilford Press.
- Hewstone, M. (1989) Causal Attribution. From Cognitive Processes to Collective Beliefs. Oxford: Billing & Sons, Ltd.
- Holtzworth-Munroe, A. & Hutchinson, G. (1993) Attributing negative intent to wife behavior: The attributions of maritally violent versus nonviolent men. *Journal of Abnormal Behavior*, 102, 206-211.
- Hotaling, G.T. & Sugarman, D.B (1986) An analysis of risk markers in husband to wife violence: The current state of knowledge. *Violence and Victims*, vol 1(2), 101-124.
- Isdal, P. (1996) "Potkua! - miehet ja perheväkivalta" -seminaari päivän luento Jyväskylässä 4.6.1996.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (1991) Diskursseja rakentamassa. Näkökulma sosiaalisten käytäntöjen tutkimiseen. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan laitos, tutkimuksia, sarja A. Nro 2.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (1993) Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen, Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino.
- Luostarinen, H. & Väliaverronen, E. (1991) Tekstin syöjät. Yhteiskuntatieteellisen kirjallisuuden lukutaidosta. Tampere: Vastapaino.
- Nousiainen, V. (1996) Onko naiselle tilaa - kokemuksia perheväkivallasta ja terapiasta. *Perheterapia*, n:o 3, 20-27.
- Potter, J. & Wetherell, M. (1989) *Discourse and social psychology*. London: Sage.
- Packer, M.J. (1985) Hermeneutic inquiry in the study of human conduct. *American Psychologist*, vol 40(10), 1081-1093.
- Rosenbaum, A. & Maiuro, R.D. (1990) Perpetrators of Spouse Abuse. In R.T. Ammerman & M. Hersen (Eds.), *Treatment of Family Violence*. New York: John Wiley & Sons, Inc.
- Sakai, C.E. (1991) Group Intervention Strategies With Domestic Abusers. *Families in Society: The Journal of Contemporary Human Services*, vol 72(9), 536-542.

- Sato, R.A. (1991) Assessment of the appropriateness of conjoint treatment with battering couples. *Advances in Family Intervention, Assessment and Theory*, vol 5, 69-88.
- Silvennoinen-Eerola, P. (1991) Perheen väkivallasta ja sen vaikutuksesta lapsen kehitykseen. Tampereen terveydenhuolto-oppilaitoksen julkaisusarja B. *Opinnäytetyöt* 2.
- Skjoerten, K. (1991) Pahoinpitelijöiden hoito-ohjelmat: mahdollisuuksia ja ongelmia. Sosiaali- ja terveysministeriön tasa-arvo-julkaisuja. Sarja C: Työraportteja, 1/1991, Naisiin kohdistuva väkivalta.
- Stordeur, R.A. & Stille, R. (1989) *Ending Men's Violence Against Their Partners: One Road to Peace*. Newbury Park: Sage Publication, Inc.
- Suoninen, E. (1992) Perheen kuvakulmat: Diskurssianalyysi perheenäidin puheesta. Tampereen yliopisto. Sosiologian ja sosiaalipsykologian laitos, Tutkimuksia, Sarja A, Nro 24.
- Tesch, R. (1990) *Qualitative research: analysis types and software tools*. New York: Falmer Press.
- Vaselle-Augenstein, R. & Ehrlich, A. (1992) Male Batterers: Evidence for Psychopathology. In E.C. Viano, *Intimate Violence: Interdisciplinary Perspectives*. Washington: Hemisphere Publishing Corporation.
- Wahlström, J. (1992) Merkitysten muodostuminen ja muuttuminen perheterapeuttisessa keskustelussa. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research*, 94.
- Weary, G., Stanley, M. A. & Harvey, J.H. (1989) *Attribution*. New York: Springer-Verlag, Inc.
- Weiner, B. (1986) *An Attributional Theory of Motivation and Emotion*. New York: Springer, Inc.
- Wetherell, M. & Potter, J. (1988) Discourse analysis and the identification of interpretative repertoires. In C. Antaki (Eds.), *Analysing everyday explanation: a casebook of methods*. London: Sage.